

ILUSTROVAL MILAN LALUHA

Ja, kvietok Cypo Dorkovie

KLIMENT ONDREJKA

Bol som ja pekný kvietok, ale divý, nezáhradkový! Vždy mi besy cez hlavu šli.

Vzal si ma policajt do služby. Bol vo výslužbe a mal pekné gazdovstvo, nuž si ma ku kravám pojal. Hneď mi však dali poučenie, akú dobtrotu musím strúhať, všetko mu hlásiť.

Dojit' ma naučila slúžka. Sprvu na mňa striehla v maštálnych dverách, a mňa to pohýnalo: „Keď chcem, spravím, čo chcem!“

Doniesol som si dutú trávu — dríštelu pod kabátom a pri dojení bol jeden koniec v šechtári, druhý v ústach.

Keď slúžka prestala špehovať, prestal som i ja mlieko pumpovať.

Dozvedel som sa však, že od čerstvého mlieka, a najmä od peny človek peknie, zbaví sa pieh! A ja som chcel pekným byť, lebo pán mal deväť dcér. Zadovážil som si nevelký hrnčiček a po dojení som si vždy mlieka z vrchu začrel, umyl v ňom tvár a potom hrnček pod válovom schoval.

Neviem, či fúziskatý pán stratu hrnčeka pobadal, či mlieko rozliate po maštali našiel, dosť však na tom, že sa ma nápadne zvedavo začal vypytovať, či som v maštali dáku strigu nepobadal.

„Ja, reku, nie! a oni?“

„Ani ja, no mlieko sa tratia a to strigy kravám odoberajú.“

Dobre je, keď strigy podozrieva, myslím si. Ale na druhý deň zasa: „Podme tú strigu, Cypko, hľadať!“

„Nuž, reku, podme!“ vravím a smejem sa v duchu. „Aspoň bude zábavka.“

A hľadali sme: ja i pán. Ja len tak, ale pán všetko prezrel: že sa striga tu na slamku, tam na žabu a na všeličo môže premeniť! Iba keď kopol pod válovom do hrnčeka:

„Nebude to ona, striga beťárska?“

„Možno aj hej, keď vravíte, že sa preinačiť môže,“ zahováral som už.

„Ej, veru nie, Cypko môj! To ty si tá striga!“ A po mojich ušiach! Taký som bol v ten deň pekný, aj keď som sa v mlieku neumýval! A to on, skazník, musel vopred o všetkom vedieť.

Podberal zas včely. V humne krútil kolesom včelárskeho gepelčeka, med tiekol a tiekol — ako mne sliny.

„Pokrúť, Cypko, ak vieš!“

Čo by ja nevedel, krútil som ako zdivený.

„Bude z teba polvčelár. Vieš okolo medu! Môžem si ja fajočku pripáliť.“

„Len si idú, aby humno nezapálili. Istejšie je v kuchyni.“

„Ale nie, aby si med vylizoval, poznám to ja!“

Poznáš ty starú pesničku, keď sa ja riadne poutieram! pomyslel som si. Bol som celý nedočkavý raz v živote sa medom zasýtiť. Krútil som a vše varechou načrel a zjedol, načrel a zjedol a jedol!

Dobre som sa najedol, dobre si ústa vyutieral i v čriepku zrkadlového skla sa vyobzeral a bol som spokojný.

„A si počúvol?“

„Ja? Krútil som kľukou, aha, koľko toho pribudlo!“

Pán robotu dokončil, med zaniesol do kuchyne. Ta deväť dcér i desiatego Cypka zavolal a každej — i mne — rovnako hrnček

medu nameral: aby aj včely boli štedré, ako je on štedrý, a vôbec, aby domáci vedeli, že majú včely.

Deväť dcér jedlo, hrnčeky lyžicou vyškrabalo, lyžice vylízalo — iba ja nie. Ani polovičku som neuvládal, ba ani štvrtinku a možno ani za lyžicu. Ešte som aj belel, pot ma pri pohľade na med oblieval.

„Tak si ty sľub splnil, tak si ma ty poslúchal? Teraz alebo jedz, alebo dostaneš!“

Zbadal, že som objedený medom.

Ja že radšej bitku zdržím, no nech med hned berú preč! Dostal som zopár plieskancov, ale tie ma aspoň z medovej choroby prebrali.

Veru tak — dostal sa mi hospodár niekedy na kobyľku — veď mal skúsenosti s beťarmi na mestskom dome.

Neskôr som šiel za honelníka na Zadnú lúku. Vyhladli valasi, mäsa, vóry sa im zažiadalo, i veru sme zjedli pánovo teľa, čo tam bol vyviezol paholok, aby sa cez leto vypáslo pri kolibe.

Hlavu teľaťa zahodil bača do trasoviska-marasiska na lúke, ako že sa utopilo. V sobotu prišiel paholok s vozom po syr, nuž po ňom o nešťastí do Lupče odkázal.

Neuspokojil sa pán, vybehol na bričke zanedlho na salaš a do baču, že čo mu za škodu robia! Že mohli na teľa dávať pozor, a keď už zaviazlo, tak ho vyťahnuť, kožu stiahnuť, mäso pre panské svine poslať. Do mňa hlavne skrz obháňanie, skrz pozor dávania na panské teliatko. Valachov zas duril, aby utopenča hned a zaraz pred jeho očami z mokrade ťahali.

Probovali valasi — báralo sa. Proboval i bača — nedalo sa.

„Marš ty, chlapče!“ skričal na mňa, „si ľahší, aspoň mu tú žinku na krk zakosíš!“

Ale ja som vedel, ako na to! Úmyselne som

tým najmäjším šiel, pri probovaní nohou zatláčal, váhou trasovisko boril. Keď som bol v blate po kolená, začal som ja plakať, jačať, na mater vo Vyšnej Vsi volať.

„Ach, ja ich panského nenasýteného!“ rozkričal sa bača, „ja som dieťa od matere na jar živô a zdravô vzal, nechcem jej utopenča svinským blatom zakadečeného vrátiť! Už nech si ho ťahajú, keď ho ta poslali!“

A pán skrotol: „Veď ho dáko zratujte,“ to ako mňa, „vytiahnite! A potom si vypite. Tu máte, chlapi, na pálenku. A sa nehnevajte, na ovce pozor dajte!“

„Čo by nie, pán veľkomožný! Všetko zariadime, len si idú spánombohom!“

Pán šiel dolu vodou a valasi s bačom pili, aj mňa podnapili, a smiali sa na svojom figeľníctve.

Zima

*Košielku si nikdy
neperie,
a predsa je ako
páperie.
Ba i čiapku čistú,
belavú
položila vrškom
na hlavu.*

*Ale vrabce čvirikajú
spod veží,
prosíkajú, nech už viacej
nesneží.
Každý hneď z ich čvirikania
múdry je:
boja sa, že sniežik aj ich
umyje.*

Vianoce

*Pod tým našim mostom
mrenka vrtí chvostom.
Pán kapor má nesnádze:
on tak vrtieť nevládze.
Vo vodičke sa len moce,
vyjde z nej až na Vianoce.*

Šťastné a veselé

ONDREJ SLIACKY

Učiteľka stála pred tabuľou a vyvolávala jedného žiaka po druhom. No čím to viac robila, tým väčšími sa jej mračilo čelo. Ešte aj tí najlepší žiaci plietli jedno cez druhé, nik nevedel vydať zo seba jednu súvislú vetu.

„Čo je dnes s vami?“ spýtala sa učiteľka triedy.

Lavicami zašumelo, zozadu sa ozval šepot.

„Povie mi to niekto?“ spýtala sa učiteľka znova a podišla k oknu.

Tretia b opäť mlčala.

„Viete teda čo?“ odvrátila sa učiteľka od okna, cez ktoré prenikalo z námestia do triedy svetlo vyžiareného vianočného stromčeka.

Deti spozorneli, učiteľkin hlas neveštil nič dobrého.

„Zbaľte si veci a už aj aby ste boli doma. A želám vám,“ zmatnel prísny hlas, „šťastné a veselé Via...“ Posledné učiteľkine slová zanikli v detskom výskote. Učiteľka chcela ešte niečo dodať, ale deti kričali, smiali sa, strkali. Vzápätí sa prehnali popri nej a vybehli do zmrákajúceho sa podvečera.

Pred školou už stálo niekoľko áut. Pár detí nastúpilo do nich, ostatné sa rozbehli rôznymi smermi.

„Pfi, fiflena,“ povedal chlapec, keď ich predbehlo jedno z áut. „Sedí si ako kráľovná.“

„A čo keď si sedí,“ odvetilo dievča. „Aj ty by si sedel, keby ste mali auto.“

„Vpredu decko nemá čo sedieť,“ povedal chlapec akosi sklesnuto.

„Nemá?“

„To je trestné. Nepočula si to v Zákrute?“

Dievča pokrútilo hlavou a s obdivom sa pozrelo na chlapca.

„Čo budeš mať pod stromčekom?“ spýtal sa zrazu chlapec.

„Neviem,“ pokrčilo dievča plecami, „možno bábu... knižku...“

Chlapec sa zohol k hĺbe snehu na kraji chodníka, urobil z neho guľu a hodil ju do steny na druhej strane ulice.

„Ja som rozbil okno,“ povedal.

„Nedostaneš nič?“

„Asi nie...“

„Požičiam ti tú knižku.“

„Rozprávkovú?“

„Neviem, aká bude.“

„Lebo rozprávky nečítam,“ povedal rozhodne chlapec a znova sa načiahol za snehom.

„Nehádz,“ povedalo dievča takmer prosebne.

„Prečo nemám hádzať?“

„Tak. Znova niečo rozbiješ, môžu ťa zbiť.“

Chlapec prekvapene pozrel na dievča, a guľu nehodil. Mrvil ju v dlani, a keď mu z nej vypadol posledný kúsok snehu, spýtal sa dievčaťa:

„A od mamy a otca niečo dostaneš?“

„Prečo by som nedostala. Dostanem.“

„Poštou?“

„Čoby poštou.“

„Prídu za tebou?“

„Prídu.“

„Nemôžu prísť,“ vážne povedal chlapec.

„Otec vravel, že tvoja mama má druhého muža a otec druhú ženu.“

Dievča očervenelo a rozbehlo sa prudko po zasneženej ulici.

„Počkaj, nebež!“ zakričal chlapec a pustil sa utekať za dievčaťom.

„Ludka, choď posúriť starého otca. Parádi sa, akoby šiel na svadbu.“

„Dobre?“ obrátil sa starý otec k dievčaťu, keď vošlo do izby.

„Páni,“ zhíklo dievča. „Ty si pekný, starý.“

„Vieš, koľko rokov som už nemal tieto šaty? Osem,“ odpovedal si sám. „Osem, dievča. A kukaj, ako nové.“

„Stará mama ťa volá...“

„Neviete sa dočkať, čo?“ starý otec žmurkol figliarsky na dievča.

Kuchyňa voňala jablkami, tvarohovým koláčom a borovicovým lesom. Veľký stôl, prikrýty bielym obrusom, bol celý založený taniermi, mištičkami, mäsom, ovocím...

„Tak, šťastné a veselé, drahé moje,“ povedal slávnostne starý otec, keď si zastali k stolu, a potom pobožkal na líce dievča i starú mamu.

Zvonku sa ozval tiahly, chrapľavý spev: „Chudobná ma mater mala...“

„Vidiš ho, Vianoce sú, a on sa ti túla,“ povedal starý otec.

„...beťára ma vychovala...“

„Slivka?“

„Slivka... čistá robota.“

„Teraz by mal byť každý doma.“

„Prečo by mal byť doma?“ spýtalo sa dievča.

„Lebo sú Vianoce, a Vianoce sú na to, aby každý bol doma,“ povedal starý otec. „Na to sú Vianoce,“ zopakoval akoby zamyslene po chvíli.

„A mamička s oteckom neprídu?“ spýtalo sa zrazu dievča.

„Hm... hm...“ rozkašlala sa stará mama a vstala od stola.

„Napadol sneh,“ povedal starý otec bez toho, aby prestal jesť. „Zasypalo koľajnice aj

cesty,“ hovoril rýchlo. „Aj keď si bola v škole, hlásilo rádio, že všade je plno snehu. A sneh, to je pluhavstvo, však, stará mama?“

„Veru pluhavstvo, neradno sa teraz púšťať na cesty.“

Ďalej jedli mlčky. Teplo, sálajúce od sporáka, začalo sťahovať oči.

„Či je teplučko,“ povedal starý otec, keď si začali pod rozsvieteným stromčekom rozbaľovať darčeky. „Človek by hneď zaspal.“

Pred domom čosi zabuchotalo, akoby niekto zatváral dvere auta. Dievča pustilo z rúk veľkú bábu a rozbehlo sa k oknu. Práve si pritískalo tvár na sklo, aby lepšie videlo do tmy, keď sa dvere na kuchyni roztvorili a dnu obvešaní rôznymi balíčkami vstúpili s hlasným smiechom muž a žena.

Dievčaťu sa mocne rozklepalo srdce. Naklonilo sa, aby sa hodilo k nim, ale nohy akoby mu boli uviazli v dlážke. Nie a nie ich od nej odlepiť.

„Ludka,“ skríkol od radosti muž a zdvihol dievča vysoko k povale. „Veď ty si už celá slečna.“

„Ty máš fúzy, otecko,“ skonštatovalo dievča, keď ho muž zložil na zem.

„Nepáčia sa ti?“

„Páčia.“

„Vitajte, vitajte obaja,“ prerušila vtom muža a dievča stará mama a nevedela, čo má ďalej od vzrušenia hovoriť.

„A ako ste cez ten sneh?“ snažil sa jej pomôcť starý otec.

„Autom, otec,“ povedala mladá žena. „Pozri, Ludka, aké máme auto,“ chytila dievča za ruku a podišla s ním k oknu.

„Ťahá ako sto koní,“ zasmial sa muž.

Žena medzitým rozbalila najväčší balík.

„Prepánajána,“ zalomila rukami stará mama, keď žena vybrala z neho biely, ornamentmi vyšívaný kožuštek. „Ludka, Ludka, pozri, čo ti priniesla mamička.“

Dievčaťu sa rozsvietili oči.

„Taký má len Soňa.“

„Aká Soňa?“ spýtala sa dievčaťa mama.

„Tá, čo sa vozí vpredu v aute.“

„A ty by si sa tiež chcela viezť vpredu?“ usmial sa otec.

„Nie,“ zavrtelo dievča hlavou. „To je trestné.“

„Kto ti to povedal?“

„Stano Čikoš.“

„Stano Čikoš...“ pohrdavo zopakoval muž a pozrel sa ukradomky na náramkové hodinky. Dievča spozorovalo jeho pohľad a zbledlo.

„Nechodte preč,“ zaprosilo. „Sú Vianoce, a teraz má byť každý doma.“

„Prečo by sme chodili preč, Ludka,“ zohla sa k dievčaťu mama a pohladila ju po vlasoch. „Už budeme vždy všetci spolu. Ja, otecko, ty, starký a stará mama.“

„A v nedeľu budeme chodiť autom na výlety,“ sklonil sa k dievčaťu aj muž.

„A zoberieme aj Stana Čikoša,“ povedalo dievča.

„Čikoša?“ prekvapene sa spýtal otec. „Ved ti hovoril, že dnes neprídeme. Oklamal ťa.“

„Odkiaľ to vieš, že mi to hovoril?“

„Viem...“

„To nič... Ale inokedy sa hrával so mnou. Aj do kina som chodila s ním. A oni auto nemajú. Jeho otec je poštárom.“

„Tak dobre,“ prikývol muž. „Občas zoberieme aj Stana Čikoša.“

„Ja som taká rada, že ste prišli,“ zvýsklo vzápätí dievča.

„Aj my sme radi,“ usmial sa zo svojej stoličky starý otec.

„A dievča čo sa vás len naspomínalo.“

„Ale teraz už pôjdeš spať,“ povedal otec dievčaťu. „Dobre?“

Dievča mlčky prikývlo a pobralo sa do izby.

„Počkaj, poď sem,“ zastavil ju otcov hlas.

„Chceme ti s mamou ešte niečo...“

Potom sa aj so ženou sklonili k dievčaťu a spolu nahlas povedali: „Šťastné a veselé Vianoce, Ľudka.“

„Pozri,“ ukázala hlavou stará mama starému otcovi pod stromček, „zaspala. Otvor mi dvere, prenesiem ju do izby.“

Potom opatrne vzala dievča na ruky a preniesla ho do postele. Chvíľu sa naň nepohnuto dívala, a keď sa dievča začalo v spánku usmievať, obrátila sa tam, kde stál starý otec a posmutnelým hlasom povedala:

„Isto sa jej celý večer snívalo o otcovi a mame.“

Spojka

JURIJ FEDIN

Otec daroval Miškovi celý pluk vojačikov, delo a päť tankov.

Miško sa s nimi dlho hral a jeden vojačik mu spadol za diván. Zabudol naňho.

V noci sa Miškovi snívalo o veľkom boji. Pluk začal útočiť. Vojaci strieľali a nepriateľ ustupoval. Ale zrazu sa objavili nepriateľské lietadlá.

„Poplach! Poplach!“

Pluk zaľahol. Generál sa rozhodol poslať vojaka po posilu.

„Kde je moja najlepšia spojka?“ spýtal sa. „Rýchlo ju nájdite, lebo inak nezvítazíme!“

Generál tak hlasne rozkázal nájsť vojačika, až sa Miško zobudil a spomenul si, že vojačik leží za divánom.

Miško ho našiel a postavil vedľa generála, aby nemusel viacej hľadať svoju vernú spojku.

Prel. Z. NENOVOVÁ

Keď sa čerti ženili...

LADISLAV ŠIMON

*Keď sa čerti ženili
na temene vrchu,
hostili sa obilím,
pili vodu suchú.*

*Tancovali nevesty
s rohatými v pároch.
Na stromy aj na cesty
padal z neba tvaroh.*

*Tancovali nad hlohom
do bieleho rána,
takže bola tvarohom
hora posypaná.*

*Už je dávno po veselí,
čerti kamsi odleteli.
Mamka nám však pripraví
čerstvý koláč tvarohový.*

Sny

VOJTECH KONDRÓT

I.

Chodili presne o ôsmej a ako vojaci v trojstupoch. Tridsiati. (Najväčší niesol vychovateľku v čiernej taške.) Boli na nerozoznanie, ako môžu byť len trojročné deti v rovnošatách: v rovnakých topánčkách, v rovnakých rukavičkách — na motúziku prevesených cez krk, v rovnakých pletených čiapočkách, stiahnutých hlboko cez obe uši. Vychovateľka ich viedla ráno čo ráno do materskej školy — nie medzi ostatné deti, ale do osobitnej miestnosti.

Keby som sa nebol náhlil a keby som to vedel, nazrel by som cez ich oči do ich vnútra. Aké sú ich srdiečka? Nie väčšie než ich drobné pästičky, studené, ľadové, zdrevenené. Lebo na srdiečko sa nedá natiahnuť pletená čiapočka ani rukavička. Lebo srdce sa môže pred zimou skrýť len v druhom srdci.

Toto som napísal pred pätnástimi rokmi, bola zima, december,

pred Vianocami. Tie deti majú osemnásť rokov, ako vtedy ja, a je leto, končí sa škola, začínajú sa prázdniny. Slnéčné, tiché predpoludnie. (Keď to budete čítať, bude opäť zima, december, pred Vianocami.)

Detský domov v Bernolákove — v dedine môjho detstva — vyzerá znútra oveľa menší než zvonku.

„Máme tridsať detí, vo veku od troch do šiestich rokov, ale práve sú na prechádzke, a niektoré si už rodičia zobrali domov na prázdniny,“ hovorí riaditeľka Mária Mészárosová. „Podte, ukážem vám, kde spávajú.“

Dve nocľahárničky, každá pre pätnásť tielok. Skrinky. Hračky. Ako v hociktovej materskej škole, lenže tam deti spávajú len dve hodiny, popoludní. A každý deň po ne príde otec, mama, alebo ktokoľvek iný, blízky, patriaci len im... Tieto deti o tom len snívajú...

„Pekne sa o nás starajú ujovia a tety z brigád socialistickej práce. Z Karamelky z Figara a z Ofsetky z Pravdy. Zavezú nás do bábkového divadla, nosievajú detom hračky, cukríky, čokoládu, leporelá... postavili nám hojdačky. Berú si deti na sviatky do rodín.“

Povzdychne si: „Viacej problémov máme s vlastnými rodičmi detí...“

„S vlastnými rodičmi?“ čudujem sa, pretože detský domov sa mi odjakživa spájal so sirotincom.

„Áno, okrem dvoch detí majú všetky oboch rodičov.“

Deti sa vrátili z prechádzky. Obedujú.

„Deti, kto má pekné zúbky, ten dostane poobede cukríky,“ kladiem na vychovateľkin stôl niekoľko škatuliek lentiliiek. Všetky na mňa ceria zúbky. Tie s najtmavšími tváričkami ich majú najbelšie. „Ujo, aj ja! Ujo, aj ja!“

II.

O dva týždne neskôr sú už prázdniny. Slnéčné, tiché popoludnie. DETSKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV, BRATISLAVA — TRNÁVKA. Súdruh riaditeľ Bartoš ma stručne oboznamuje s náplňou práce ústavu: pozorovať deti od šiestich do pätnástich rokov a zatriediť ich do zodpovedajúceho detského domova.

„Prichádzajú k nám predovšetkým z ústavov pre deti predškolského veku, začiatkom augusta. No a počas celého roku staršie deti, ktorým súdruh určil ústavnú starostlivosť.“

Vedie ma medzi deti. Dlhou chodbou. Vychádzame na dvor. Bazén. Výskot detí. Sadám si na lavičku. Osmeľujú sa, opálené, mokré, vyliezajú z bazéna. Jedno z dievčat kričí:

„Ja sa bojím, ja nejdem!“

Zhrkli sa okolo mňa. Zozna-

mujeme sa. Kto som, čo som. Že ma k nim poslala redakcia Slniečka. Že som tiež učiteľ. To akosi pomohlo.

„Súdruh učiteľ, ja vám poviem,“ začína malý, ale smelý štvrták Milan. „Mám dvoch bratov a sestru. Jeden brat má šesťnásť rokov, učí sa za sústružníka. Ten mi píše.“

„Píše Milanovi pekné listy, upozorňuje ho na pravopisné chyby. Milan naňho veľmi dá,“ pripája sa súdružka vychovateľka Kundrátová, ktorá medzičasom priviedla ďalších váhavcov.

„Čo čítaš? Aké filmy sa ti páčia?“

„Mám rád dobrodružné knihy a filmy. Hrávam volejbal. Viem plávať — prsia.“

„Čím by si chcel byť?“

„Automechanikom.“

„A ktorá auto sa ti páči?“

„Žiguli.“

Vychovateľka dodáva:

„Veľmi bystrý chlapec. Bude nám za ním smutno. Má ísť do Pečeňad.“

„Aj ja chcem hovoriť,“ zamiešala sa do rozhovoru Alena, tá, čo sa bála. Páči sa jej hudba a spev. Má rada Helenku Vondráčkovú. Chodí do deviatej triedy, chcela by byť čašníčkou.

„Prečo?“ pýtam sa.

„Chcela by som byť v čistom, peknom prostredí.“

„V nejakej reštaurácii?“

„Nie, chcela by som byť v Carlto-
ne.“

(Alena je z Trnávky, má to teda z Domova domov najbližšie!)

„Najradšej mám grilovanú sliepku a majonézový šalát,“ dodáva ešte a nedôverčivo, ale so šibalským úsmevom sa spýta: „Aj to bude v Slniečku?“

„O čom sa ti sníva?“

„O ničom. Mám tuhý spánok.“

„Mne sa sníva o babke, ktorá zomrela,“ pochválil sa Beďo. „Pôjdem do druhej triedy. Chcel by som byť šoférom — taxikárom.“

„A odviezol by si nás?“

„Kamaráta by som odviezol zadarmo.“

(Beďo má štyroch súrodencov, pochádza tiež z Bratislavy.)

„Ja by som chcel byť traktoristom,“ osmelil sa Jozef.

„A už si sa viezol na traktore?“

„Keď som bol ešte doma.“

„Zomrela mu mama, preto je tu,“ vysvetľuje vychovateľka.

„A akú najzaujímavejšiu príhodu si zažil?“

„Keď som mal päť rokov, chlapci si ma prehadzovali ponad betónový chodník, padol som z dvojmetrovej výšky. Potom utekali so mnou do pivnice a sľubovali mi čokoládu a cukríky, len aby som neplakal. Mesiac som ležal v nemocnici. Mal som otras mozgu.“

(Je z Nitry, najmladší spomedzi piatich súrodencov. Má štrnásť rokov, pôjde do šiestej triedy.)

Margita má dvanásť rokov a vyzerá tak na osem.

„A to sa už popravila,“ dodáva súdružka vychovateľka.

„Čo si musela doma robiť?“

„Mama mi kázala kradnúť. Zemiaky, papriku, paradajky. Keď som nič nedoniesla, zbili ma.“

„A keď si doniesla?“

„Varila som večeru, nebili ma.“

„Chcela by si ísť domov?“

„Nie.“

„Čím by si chcela byť?“

„Upratovačkou,“ dodáva a beží sa hojdať. To je jej najmilšia zábava, možno splnený sen. Hojda sa po celý deň.

III.

Napriek odlišnostiam, rozdielom majú všetky tieto deti — tie menšie, i tie väčšie, chlapci na Krásnej Hôrke, dievčatá v Sereďi i súrodenci, „sirotky žijúcich rodičov“ v súrodeneckom domove v Trnave — niečo spoločného. Sen, ktorý sa im sníva najčastejšie: že ich majú radi ich rodičia.

Tieto deti by si zaslúžili mať Vianoce každý deň — a to je môj sen.

Šťastie

NORA GRAJCIAROVÁ

Ráno som sa prebudil neskoro. Otec aj mama boli už v práci. Na stole som našiel raňajky. Ani som ich dobre nezjedol, lebo som sa chcel cestou ohlásiť po Joža. Práve som sa naťahoval na ich cengáč, keď vybehol z dverí. Muselo byť veľmi neskoro, lebo na druhej strane ulice bežala Kata a ona každý deň zamešká.

Jožo zrazu zastal a skríkol:

„Kominár!“

Chytili sme si na kabáte gombíky. Hneď som si pomyslel, že dostanem z počtov jednotku.

„Vyplním športku,“ povedal Jožo prvý.

„Aj ja,“ vykrikol som.

„Si opica,“ Jožo na to. „Všetko robíš po mne.“

Ale hneval sa len minútu, lebo čochvíľa povedal:

„Ešte musíme vidieť bieleho koňa. Len vtedy budeme mať veľké šťastie.“

Zastali sme a čakali na bieleho koňa. Po ceste však šli len autá a motorky. Prešiel i jeden bicykel.

„Koňa už neuvidíme,“ povedal som, „kone už vymreli. Musíme počkať na vojaka.“

Odbehli sme uličkou ku kasárňam. Tam sme videli vojakov a nakoniec sme zazreli aj jedného vychudnutého koňa.

„To bude veľké šťastie,“ potešil sa Jožo a popľul si gombík.

Aj ja som si hneď popľul, no ešte aj kúsok kabáta.

Dobehli sme do školy, všade bolo už ticho. Po schodoch sme vystupovali len po prstoch, lebo sme sa veľmi báli. Bolo po cenganí.

Odrazu som zacítil, že ma ktosi drží za ucho.

„Teraz sa chodí do školy, hááá?“

Preľaknutý som pozrel hore. Nado mnou stál náš školník.

„Idete so mnou do riaditeľne, neporiadni spachtoši,“ kričal a ťahal nás za uši. „Ja vám ukážem, kedy sa chodí do školy!“

Zlostne potlačil kľučku na dverách. Ticho. Potom ešte raz, ale dvere na riaditeľni boli zamknuté.

„Máte vy len šťastie,“ povedal školník a pustil nám uši.

Obaja sme leteli do triedy ako vystrelení.

To veľké šťastie sme si však predstavovali celkom ináč.

Prečo Čičmanci na fašiangy s Turoňom chodia

KLIMENT ONDREJKA

Keď kuruci chodili po slovenskej zemi, také čižmy nosili ako teraz ženy.

Keď chodili kuruci, chodili aj Turci — tí skazníci cudzastí. A keby len chodili, ale ľudí trápili, okrádali, do zajatia vláčili.

Vtedy sa i do čičmianskych hôr dostali, cez varty na nich postavené sa prerúbali.

Silu statku, ovčiny, kôz a koní dohnali do Čičmian a tam odpočívali, svoje úspechy hostinou oslavovali. Aby zastrašili miestnych a okolitých ľudí, všelijak sa šablovali, tancovali po dedine šabľový tanec.

Nenastrašili však smelých čičmianskych mládencov. Keby ich bolo viac, priam by sa do Turkov pustili. Ale že ich toľko nebolo, začali rozmýšľať, ako by sa tej skazy tureckej zbavili figľom.

A keď rozmýšľali, vymysleli.

Tie hlavy i kože zvieracie, čo z tureckej hostiny zostali, pozbierali, potajomky pobrali, všelijak si to ešte popripravovali, pozošivali, hlavy tu kravy, tu koňa, tu baranca, tu capa strašidelne uspôsobili a nastokli na žrdky. Mládenci v kožiach ukrútení niesli tie hlavy s rykom-krikom na

Turkov. Tí sa maškár toľme vyľakali, že nechali všetko a utekali letkom z toho strašidelného miesta.

Čičmanci sa od radosti tri dni veselili, spievali a tancovali. V tom tanci aj turecký šabľový tanec napodobňovali, aj strašenie Turkov zvieracími podobami okolitým ľuďom ukazovali.

A doteraz tak robia, keď cez fašiangy po dedine s Turoňom chodia, po domoch šabľový tanec ukazujú. Ľudia ich za to počastujú, odmenia a sami sa po tri dni veselí, tancujú — útek Turkov oslavujú.

Chlapča v belavom rámmiku

RUDO MORIC

veľa slávy, ale vari o to viac vďaka od tých, pre ktorých tvoril, ktorým venoval svoj talent.

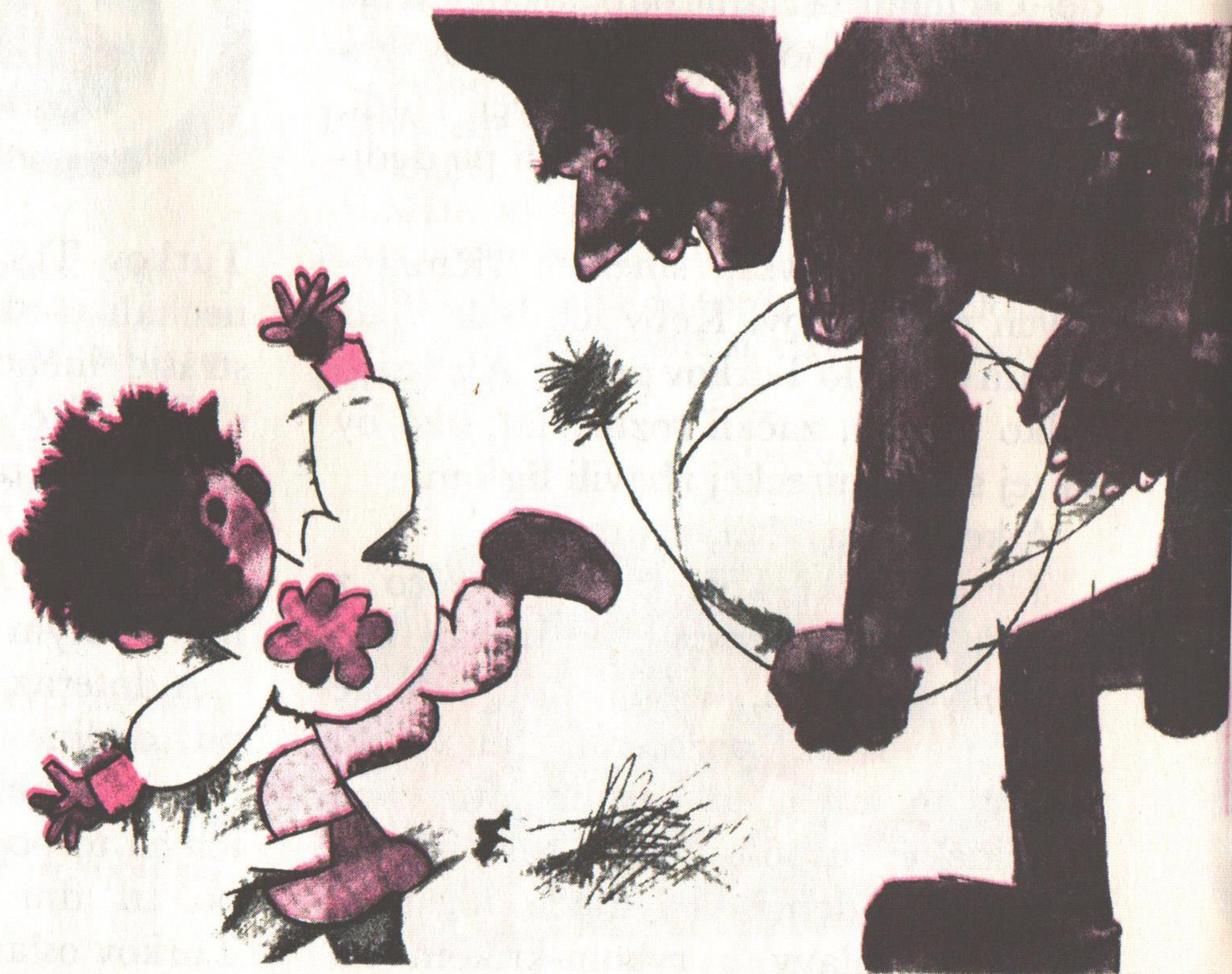
Povedal som, že Štefan Cpin bol skromný, no o to priateľskejší. Žil a pracoval uprostred krásnej prírody v Harmónii pri Modre a do mesta, teda do Bratislavy, prichádzal akoby ukradomky, nesmelo, vybavil si svoje, odovzdal ilustrácie do novej knihy a už sa aj vracal do svojho sveta, do sveta stromov a kvetov, do sveta tvorivého ticha a do sveta svojich obrazov a obrázkov, na ktorých

oživoval nielen knižných hrdinov, lež aj výplody vlastnej fantázie. Bol rád každej návšteve, potichu sa usmieval, ukazoval, čo vytvoril, pozorne čítal z tváre priateľov, či sa im jeho robota pozdáva. V susedstve mal svojho najlepšieho a najvernejšieho priateľa, keramikára Ignáca Bizmajera, spoločne premýšľali o umení, boli si v ňom blízki, hoci každý z nich pracoval s iným materiálom.

Veľa kníh vyzdobil Štefan Cpin svojimi ilustráciami. A často sa podoberal na náročné úlohy, kde ilustrá-

V pracovni ukladám veci, ktoré sú mi blízke. To preto, aby sa mi uprostred týchto milých predmetov, obrázkov, darčiekov dobre robilo, aby mi tu myšlienky tiekli prúdom.

A medzi obrazmi a obrázkami, čo visia na stenách, je jeden podpísaný Štefanom Cpinom. Na neveľkom obrázku je chlapča s klobúkom v ruke a s kapsičkou pri boku. Skromné chlapiatko, možno dajaký vianočný spevák, možno pastierča. A vždy, keď sa na ten obrázok pozriem, to chlápä mi pripomína svojho autora. Lebo Štefan Cpin, autor mnohých ilustrácií v detských knihách, bol vari najskromnejší umelec, akého som poznal. Možno aj preto sa mu neušlo

cia nebola len hrou línií a farieb, ale kde musel podprieť závažný obsah textu. Tak sprevádzal romány a poviedky so sociálnym obsahom, Plevovho Malého Bobeša, Jana a Čenkovej deti od Fraňa Kráľa, Gajdarovho Čuka a Huka a mnoho ďalších, spomínam len tie najznámejšie. Kto sa prehrabával v detských knihách, na prvý pohľad poznal Cpinove ilustrácie. Ba zaužívalo sa akési pomenovanie: cpinovské postavičky, cpinovské detské tváre. Ale aj kresby zvierat boli typicky cpinovské, nenapodobniteľné, neopakovateľné.

V posledných rokoch umelec dozrieval, v jeho kresbách ostalo to cpinovské, dostalo však nové hodno-

ty, akoby umelec hlbšie prenikal do podstaty svojho diela, akoby mu vdýchol čosi viac zo seba. Tešili sme sa, že z Cpina sa stal vynikajúci ilustrátor. A on sa z toho tiež tešil. Vedel sa tešiť tak cpinovsky, skromne. Usmieval sa, ale najväčšmi sa mu usmievali plaché oči. Pamätám sa, koľko radosti bolo v jeho tvári, keď mu minister kultúry Miroslav Válek odovzdal Cenu Fraňa Kráľa. Pre Štefana Cpina to bola cena priliehavá, lebo práve on obliekol knihy Fraňa Kráľa do dôstojného šatu ilustrácií. Ale aj pritom ostal skromný až plachý, aj oslava ceny bola taká — cpinovsky tichučká.

Bolo to vtedy, keď umelec oslavoval päťdesiatku. Gratulovali sme mu, že sa jubilea dožil plný síl — a netušili

sme, že v jeho vnútri šarapatí zákerná choroba. Hlodala, hlodala — až vytrhla navždy Štefana Cpina spod medzi nás. Smrť pretrhla rozpracovanú robotu, a Štefan Cpin odišiel tak nenápadne, tak tíško, ako prežil celý svoj život.

Odišiel — neodišiel. Lebo umelec neumiera, vo svojom diele žije ďalej. Aj Cpinove ilustrácie sú medzi nami, prihovárajú sa nám za svojho tvorca a tak nesú jeho pamiatku od jednej generácie mladých čitateľov ku generáciám nasledujúcim. Budeme sa s ním stretať v Janovi, v Čenkovej deťoch a v mnohých ďalších knižkách, ktoré sa nám dostanú do rúk.

A to chlapča v belavom rámmiku na stene mojej pracovne bude mi ustavične pripomínať dobrého priateľa.

PORTRÉT NAKRESLIL LUDOVÍT ILEČKO

Bratislavské dominanty

VLADIMÍR FERKO

Okno do sveta

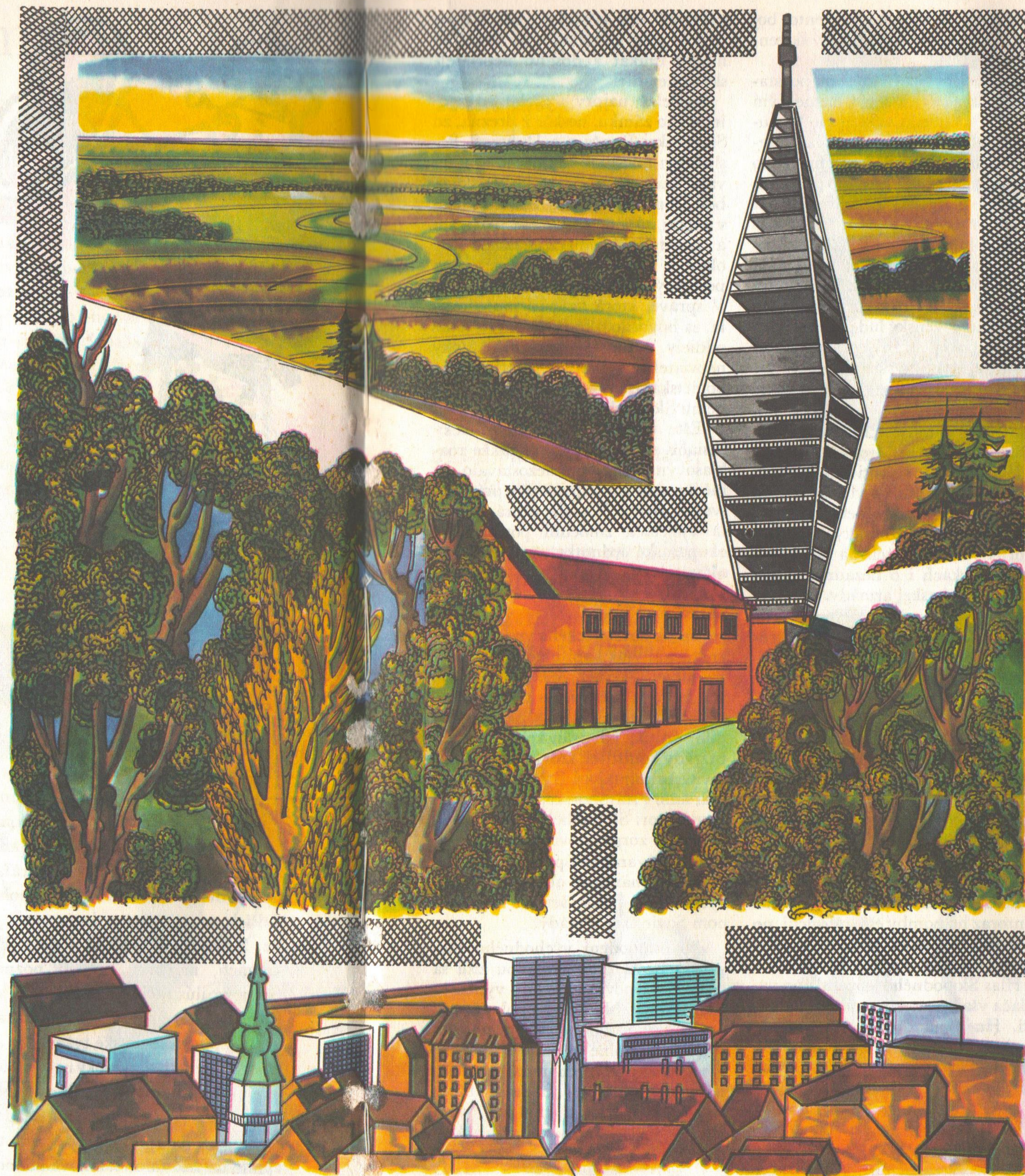
Úžasné!
Skvelé!

Takto alebo podobne by ste si v duchu pomysleli aj vy. Veď si len predstavte: Rýchlovýťah vás vo chvíli dopraví do kaviarne s výhľadom na všetky štyri svetové strany. Pohodlne si sedíte, upijate z chladného nápoja a hľadíte na smaragdové lesy Malých Karpát, ktoré boli kedysi dávno morským brehom. Ale čo to? Ani ste sa nepohli z miesta, ani stoličku ste neobrátili, a pred očami sa vám otvára iná scenéria: považské a podunajské nivy, naozaj pripomínajúce praveké more. Na svahoch Karpát vidno vinohrady, na obzore Pezinok, Senec, vinohrady sa strácajú, miesto nich sa zjaví striebristá stužka, akoby pohodená zo zbroje bohatera: to je Malý Dunaj, kľukato sa vinúci pomedzi lužné lesy. A už vidieť nivy Žitného ostrova a dunajský veľtok, napájaný alpskými snehmi a ľadovcami. Ďalej je už šira maďarská rovina. A celkom blízko, ako na dlani, naše hlavné mesto — Bratislava. Vidíme všetky jej dominanty, historické stavby, závody, sídliská, ulice rovné ako priamky i tie krivolaké v starom meste. Ale celkový pohľad — panoráma — sa jednoducho mení, už vidíme rakúsky Heimbürg, kopce, ktoré sú pokračovaním Malých Karpát, až napokon sa zjaví známy sútok Moravy a Dunaja a nad ním staroslávny Devín. A opäť huňaté karpatské lesy, skôr ako sme stihli vypíť limonádu.

Uhádli ste, priatelia, kde sme práve boli?

Na temene Kamzíka, lesnatého

kopca Malých Karpát, sa týči najvyššia dominanta hlavného mesta Slovenska — bratislavská televízna veža. Zďaleka sa javí ako nepatrná čiarka, kolmo vyrastajúca z karpatského hrebeňa. Z diaľky nevidno ani jej tvar, ani mohutnosť, ba ani výšku. Iba zblízka nadobúda ostrejšie kontúry, prezrádzajúce jej charakteristickú podobu — dva ihlany so spoločnou základňou. A celkom zblízka? To, čo sa vzdialenému pozorovateľovi javilo ako čiarka, je mohutná stavba zo železobetónu, ocele a sklolaminátu, na ktorej sa usilovne pracuje. Človeka až zamrazí, keď sa zdola pozrie hore a vo výšave zbadá ľudí, ktorí sa výšky neboja. Ale skôr ako mohli konštruktéri a zvarači vyjsť hore, museli geológovia zísť dolu. Najprv vrtacou súpravou zisťovali, či je temeno Kamzíka dosť pevné, aby unieslo takú ozrutnú ťarchu. Až potom sa mohli kopať základy, vkladať do nich oceľové armatúry a zalievať betónom. Toto železobetónové jadro má štvorcový pôdorys, každá z jeho strán má sedem metrov. Sú v ňom dva rýchlovýťahy a schodište a týči sa do výšky deväťdesiat metrov. Jadro je základom a hlavným nosníkom veže, pevne zrastenej s kamenným podlažím Karpát. Pevne, lebo ponad karpatský hrebeň neraz zadujú víchrice obrovitejšie sily. Na železobetónovom jadre-pylóne je už vybudovaná oceľová konštrukcia, na ktorej narátame sedemnást poschodí, alebo presnejšie plošín. Nuž a z dvanástej sme sa rozhládali okolím. Náchádza sa vo výške 68 metrov a architekti jej určili iné poslanie ako ostatným — také „netelevízne“. Je, či vlastne bude na nej kaviareň. Naraz sa do nej vmestí 120 hostí, teda aj štyri triedy naraz. Bude to teda nielen najvyššia

ILUSTRUJE FRANTIŠEK HÜBEL

kaviareň v Bratislave, ale aj jediná, ktorá sa otáča.

Lenže na krásny výhľad na kruhovitú panorámu hlavného mesta Slovenskej socialistickej republiky si musíme trochu počkať. Veža ešte nie je dokončená, hoci zo železobetónového jadra sa už do výšky 170 metrov týči tri metre široké oceľové rúrisko, v ktorom je výťah a veľa-preveľa rozmanitých káblov. Až z tejto rúry vyrastá najvyššia časť stavby — dva metre široký sklolaminátový nástavec. To je práve ten vrchol dvesto metrov vysokej veže, ktorá sa zďaleka javí ako čiarka či obrátený výkričník.

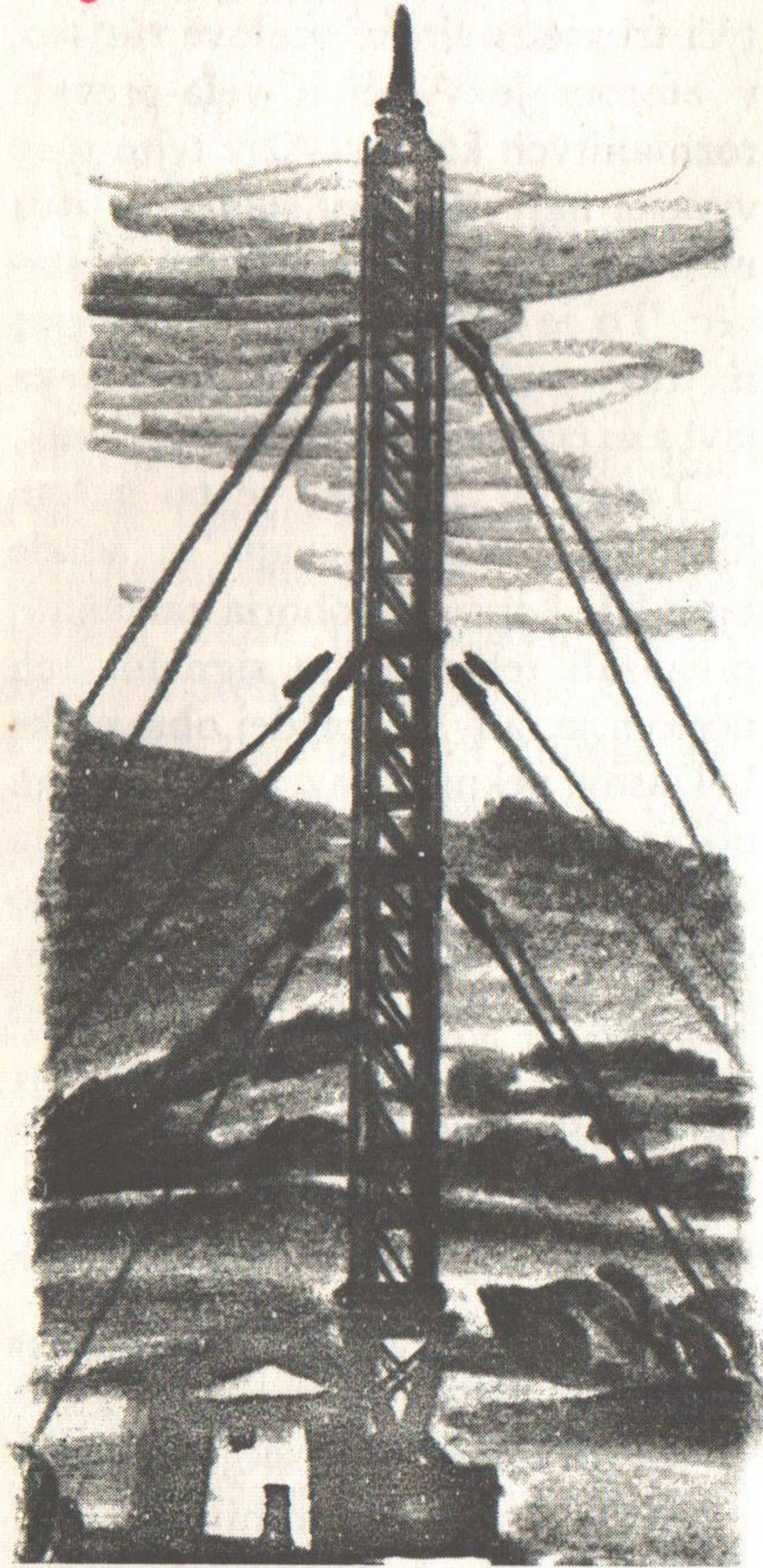
Takýchto „čiarok“ je po našom Slovensku veľa. Stavajú sa všade tam, kde kopce či pohoria zacláňali, prekážali televízному signálu. Ich účelom je, aby na každej obrazovke bol jasný, pekný obraz, aby každému občanovi našej vlasti dobre slúžila obrazovka, toto naozajstné okno do sveta. Aby videl na kozmodróm Bajkonur v Sovietskom zväze, keď z neho štartuje raketa k Marsu, aby videl zasadanie Organizácie Spojených národov, významné udalosti, podujatia, prácu i zábavu ľudí po celom svete.

Preto sa stavia aj bratislavská televízna veža. Tá staršia, ktorú vidno pri novej, si už svoje odslúžila a novým požiadavkám nijako nestačí. Tá nová — mocnejšia, vyššia a krajšia — ešte neslúži, jej výstavba by sa mala skončiť do konca roku 1975, teda v roku tridsiateho jubilea oslobodenia našej vlasti Sovietskou armádou.

Bratislavská televízna veža nebude slúžiť iba Bratislavčanom, ale občanom celej našej vlasti. Je vyššia ako televízna veža v Prahe, Káhire i Londýne, i ako americká pri Niagarských vodopádoch.

Televízne veže sú najmladšími dominantami moderného sveta. Tá naša, zdvihnutá na žulových pleciach Kamzíka, už natrvalo patrí ku krásnej karpatskej panoráme hlavného mesta Slovenska.

Hlási sa Slobodný slovenský vysielač...

Na začiatku tohto seriálu sme si, mladí priatelia, povedali, že si Slovenské národné povstanie priblížime cez desať hrdinských miest a bojísk. Miesto, o ktorom si povieme dnes, nepatrí k tým, ktoré sú pamätne urputnými bojmi s fašistami, či smrťou bezbranných obetí. Napriek tomu je to miesto hrdinské, pretože i ono veľkou mierou prispelo k boju slovenského ľudu za slobodu. Zbraň, ktorou sa tu bojovalo, nezabíjala. Jej účinok spôsoboval však nepriateľovi citeľné straty, pretože táto zbraň neustále burcovala do nového a nového zápasu s fašistickými okupantmi.

Miesto, z ktorého sa tento boj viedol, sa nazývalo Slobodný slovenský vysielač.

Tesne pred vypuknutím povstania proti slovenským a nemeckým fašistom podarilo sa skupine komunistických pracovníkov rozhlasu previezť časť rozhlasového technického zariadenia z Prešova do Banskej Bystrice. Nebolo toho veľa; päť debien prístrojov, sedem kusov nábytku a pätnásť kusov ďalšieho pomocného materiálu. Aj toto málo však stačilo na to, aby sa 30. augusta 1944 o 11.00 hod. rozšírila do sveta správa, že slovenský ľud pod vedením komunistickej strany povstal proti fašistickej bratislavskej vláde.

Od tejto chvíle stal sa Slobodný slovenský vysielač významným pomocníkom bojujúcich povstalcov. Slovo šírené cez éter vyvolávalo nenávisť a vzdor proti okupantom, znásobovalo vieru vo víťazstvo a vo vytvorenie ľudovodemokratickej Československej republiky, pravdivo informovalo o situácii na povstaleckých bojiskách i o nezadržateľnom postupe Sovietskej armády.

A to všetko robilo pár nadšencov za neuveriteľne primitívnych technických podmienok, v nárýchlo prispôbených štúdiách, takmer úplne nevhodných pre rozhlasové vysielanie. Robilo to však tak skvele, že zradcovská bratislavská vláda a nemecké vojenské velenie vynaložili veľké úsilie, len aby umlčali hlas povstaleckého rozhlasu. Hneď prvý deň, kedy banskobystrický profesor Ladislav Sára začal vysielanie Slobodného slovenského vysielača Chalupkovým „Mor ho!“, podnikli tri nemecké lietadlá nálet na vysielač. Tentoraz ho bomby ešte nezničili, no už o pár dní nálet šiestich lietadiel vyradil vysielač z prevádzky.

Hlas Slobodného slovenského vysielača však nemecké bomby neumlčali. Hneď na druhý deň zaznelo revolučné „Mor ho!“ z vojenského leteckého vysielača Tri Duby. A aby fašisti nezničili i tento povstalecký vysielač, namontovali rozhlasovú techniku vysielača do nákladného auta.

Tento vysielač už nebol taký

výkonný ako pôvodný, banskobystrický, jeho výhodou však bolo, že mohol uniknúť z dosahu nepriateľských lietadiel.

Vysielač najprv vysielal zo zvoľenského zámku, neskôr z Brezna, zo Slovenskej Lupče a z Dubovej. Posledným miestom, z ktorého zaznievalo burcujúce povstalecké slovo, boli Donovaly. Z izby Šport hotela, v ktorej odpočívali ranení partizáni a povstaleckí vojaci, zaznelo 27. októbra 1944 o 7. hodine ráno posledný raz slávne „Mor ho!“ V správe, ktorá vzápätí nasledovala, sa hovorilo o tom, že povstalecké oddiely hrdinsky odraďujú útoky nepriateľa na Banskú Bystricu a že Sovietska armáda sa blíži k východnému Slovensku.

Ešte ten deň nemecké stíhačky zasiahli rozhlasové auto, takže rozhlasovým technikom nezostávalo nič iné iba vykonať najtrpkejšiu prácu vo svojom živote. V snahe zabrániť, aby sa vysielača zmocnili postupujúce okupantské jednotky, časť menších súčastok na druhý deň zakopali a zostatok sami zničili ručnými granátmi.

Zánik povstaleckého vysielača neznamenal však kapituláciu jeho pracovníkov. Temer všetci vzali do rúk pušky a začlenili sa do partizánskych oddielov. Najviac z nich vstúpilo do 5. partizánskeho oddielu brigády Pomstiteľ, ktorý pod velením sovietskeho majora S. A. Morozova mal sídlo v starohorskej doline. Bývalí redaktori Slobodného slovenského vysielača zorganizovali v tomto oddiele vydávanie časopisu „Mor ho!“, ktorý oboznamoval obyvateľov blízkych dedín predovšetkým s postupom Sovietskej armády.

Po oslobodení východného Slovenska Sovietskou armádou zišli sa redaktori povstaleckého vysielača v košickom rozhlase, aby pokračovali v odkaze Slobodného slovenského vysielača. Úplne všetci však neboli. Chýbali medzi nimi redaktor Ivan Ďurička a hlásateľ Ladislav Sára, ktorých nemeckí fašisti z pomsty za ich revolučnú prácu zavraždili.

M. T.

KAMIL PETERAJ

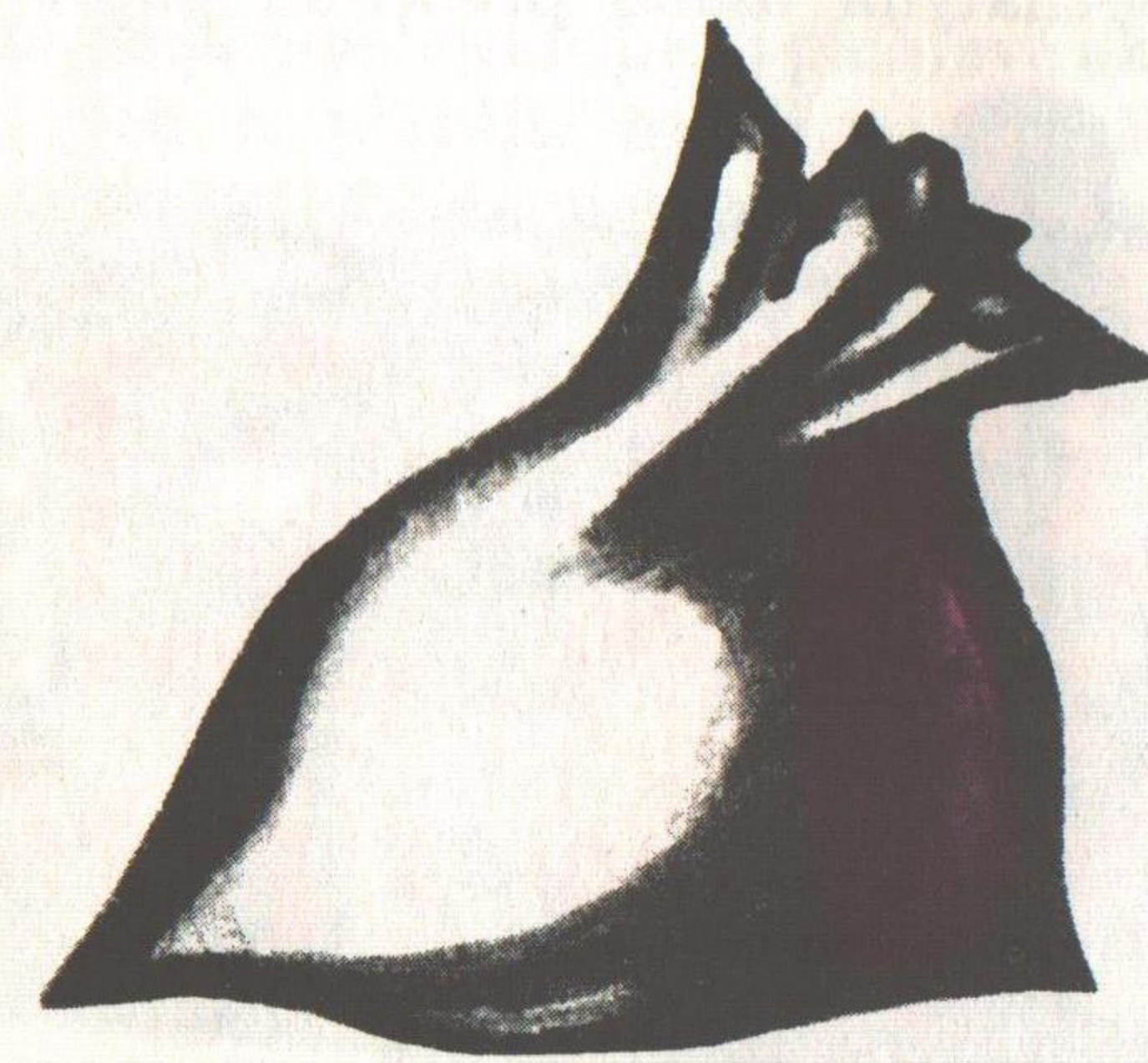
Kukance a pukance

*V pukancovom vrecúšku
žili malé pukance,
mali malú dcérušku,
miesto okien kukance.*

*Kukancami pozerali,
videli len pukance,
aj tie malú dcérku mali,
miesto okien kukance.*

*V pukancovom vrecúšku
žili malé pukance,
mali dcéru, dcérušku,
miesto okien kukance.*

*Od smiechu sa popukali
pukance i kukance,
pojedor ich chlapec malý —
kukance i pukance!*

Pieseň zo smoly

*Letí pieseň zo smoly,
letí, letí zo školy,
komu v taške ostane,
ten päťorku dostane!*

*Jednu päťku a dve štvorky
nepomôžu výhovorky,
ty máš päťku — a ja tiež
prečo, začo, ty sám vieš.*

*Ja tú pieseň nemám rada
ja tú pieseň nemám rád,
nech si inú tašku hľadá,
odíd, pieseň, čelom vzad!*

*Letí pieseň zo smoly,
kto úlohu skomolí,
ten ju spozná naspamät,
na chrbte má číslo päť.*

*Už mu sedí celá v taške,
niešť ju domov býva ťažké,
kto sa učí — z toho však
má tá pieseň veľký strach!*

Starý otec, basa a škriatkovia

KAZYS SAJA

Bolo to dávno-dávno. Minuli odvtedy už dve-tri letá, ba možno aj štyri zimy. Starý otec vtedy býval v meste a iba zriedkakedy prišiel na návštevu. Rasele s ním rada chodievala na prechádzku, lebo starý otec ustavične čosi rozprával alebo so smiešne našpúlenými ústami pospevoval: „Prum-pum-pum, prum-pum-pum!“ Keď s Giedriusom chytili ryby, aj rybky sa zhrčili okolo loďky a počúvali, ako starý otec napodobňuje trúbu, violončelo alebo svoju velikánsku basu. Giedrius sa často hneval, že pre muziku mu ryby neberú, ale starý otec si húdol svoje: „Prum-pum-pum, prum-pum-pum...!“

Raz v lete starý otec prišiel, zložil z auta basu v sivom puzdre obšitom kožou, s dlhým zipsom na boku, a postavil ju do izby na miesto palmy, ktorá zamrzla tamtú zimu. Otec priniesol dva kufre, šofér batoh s posteľou, a deti sa dozvedeli, že starý otec prišiel navždy. Vtedy aj doviezol vo svojej base škriatkov, ktorým sa veľmi zapáčil les, Rasele, Chlpánik a celá osada.

Nebudeme sa škriepiť s tými, ktorí tvrdia, že škriatkovia tu bývali odjakživa — starý otec si myslel, že prišli z divadla, v ktorom veľa rokov pidlikal a kontroval na svojej base.

„Raz,“ rozprával starý otec, „prišiel k nám do divadla nový dirigent. Biela náprsenka, čierny frak — všetko ako sa patrí (a ako sa patrí, vieme: všetci dirigenti sa obliekajú ani straky — do bieleho a čierneho). Ale tento má na výložke kabáta medailu, vlasy šedivé ako lanská ostrica, a diriguje ani nie tak paličkou, ako hustými zvráštenými obrvami.“

Začínáme hrať: „Pum-po, pum-po, pum-pum-pum... Ta-ta, ta-ta, ta-a...“ Ja viem svoje party naspamäť, mňa, myslím si, obrvami nezastrašiš. A tu z ničoho nič namiesto „ta-ta, ta-a-a...“ moja basa — „ta-ta, ti-i-i!“ Až ma horúčava zaliala. Dirigent, pravdaže, uprel na mňa pohľad ani kocúr na svrčka: „Nuž, dobre, tentoraz ti odpustím,“ a hráme ďalej.

Pritlačil som basu k plecu a čakám, kedy mám znova zahrať „pum-po, pum-po“. A keď prišiel rad

na mňa — znova počujem: „Pim!“ Zasa som chytil inú strunu! Dirigent zatriasol hlavou, akoby mal komára v uchu, a ja som pochopil: cez prestávku dostanem...

Tak sa aj stalo.

„Musíme hľadiť do nôt, a nie na luster, maestro! Takto nám ešte smútočný pochod odrachotíte.“

Ale čože ja v notách nájdem? Sú tu ešte od lanskej sezóny, ba možno aj skôr, a ja predsa zakaždým hrám, ako treba. Nie, myslím si, radšej budem hľadiť na struny: možno prichytím toho, kto sa zo mňa, starca, vysmieva. A chytil som ho!“

Starý otec opatrne zoblíkol basu a ukázal, ako sa to stalo.

„Len čo som začal v druhom dejstve svoj part, tu zasa: „Din!“ Pozerám a na ozvučníci, tutohľa, stojí drobunký človečik, strapatý, očká prefikané, a paličkou po strunách: „Din-don, din-don...“ Zacítil, že ho vidím, skočil kamsi a zmizol. Neveríte?“ opýtal sa starý otec a pozrel ponad okuliare. „Ani ja, úprimne povedané, som neuveril. Keď sa mi už, myslím si, maria škriatkovia, je načase odísť do penzie. Prišiel som domov a napísal som žiadosť. Tak a tak, štyridsaťpäť rokov som odpracoval — stačí. Pustili ma, hudobníci mi odovzdali dar, zaželali veľa šťastia — užívaj, na rybačku chodievaj. Ale škriatok mi stále vrta v hlave. Možno, myslím si, mi niekto vymenil okuliare? Nechal som si ich raz v sále. Nie, okuliare sú tuším tie isté. Možno, myslím si, ten dirigent s hustými obrvami mi porobil a teraz sa mi marí? Nie, nie... Ktože to teda udrel po strune?“

Starý otec ešte dlho chodieval do divadla, túlal sa po tmavých chodbách, sedával na predstaveniach, na stoličke pristavenej pri prvom rade, a dovtedy sa díval na orchester, kým neupadol do driemot. A škriatkovia to sa mihnú za strunami harfy, to so zapchatými ušami prebehnú popri

veľkom bubne, ba sadnú si aj na krištáľový luster a podoprúc si pästičkami hlavy, počúvajú hudbu.

Starý otec sa pravdaže chcel dozvedieť, odkiaľ sa vzali. A prečo ich on vidí, ba zavše stačí na nich aj žmurknúť, a ostatní ich nevidia?

Vedecké domnienky, ktoré zatiaľ nedokážeš, sa volajú hypotézy. A starý otec si vymyslel takúto:

Dávno-pradávnो hrali v divadle peknú rozprávku Doktor Jajbolíto. To boli časy! V sále ani jediné prázdne miesto. Všade deti a deti. Iba z tretieho poschodia zazrieš sem-tam plešinu alebo šedivú hlavu.

Predstavenie bolo dlhé, deti sa hniezdili v kreslách, jedli kekxy a zákusky, a omrvinky padali na dlážku. A kde sú sladkosti, tam sú aj maškrtníci. V divadle sa zjavili myši. Zbadali ich všetci — od požiarnika po riaditeľa, ktorý sa veľmi znepokojoval, aby len nedohrýzli novú zamatovú oponu.

Všetko bolo dobre, kým sa deti po dvoch-troch predstaveniach nepresvedčili o tom, že zbojník Barmalej nechytí Jajbolíta a nikdy ho nechytí, upokojili sa a prestali do divadla chodiť. Sladké omrvinky pod kreslami zmizli a pre myši nastali clivé hladové dni.

Raz za mesačnej noci vyšli na ulicu a začali snoriť v záhonoch, ktoré zdobili divadelný parčík. Ale pomaškrtiť si mohli len na hrachore. Iné semená boli horké, ba aj pichľavé ako ježe. Myšky hrýzli a plakali, hrýzli a plakali, kým jedna nevymyslela, že si samy skypria zem a zasadia hrášok! Lenivé myši, pravdaže, boli proti tomu:

„Nič z toho nebude. Nože sa presťahujeme do nejakého skladu, alebo ešte radšej do kina. Tam deti lúskajú jadierka.“

A pobrali sa ta. Tam niektoré z myši vychytali kocúry, a potomkovia iných dodnes sedia pod dlážkou a čakajú, aby im nejaký nedbaj hodil kôrku alebo nasypal jadierka.

Ostatné myšky začali pestovať hrachor, sirôtky

a potočnicu. Krty orali, vrabce bránili, jež zväžal úrodu. A myši siali, pleli a ani nezbadali, ako sa začali meniť na drobunkých ľudkov.

Potom sa naučili čítať, písať a spievať pesničky. Niektoré zostali v meste, iné sa presťahovali do lesa a spriatelili sa s vtákmi a zvermi.

Starý otec povedal, že lesní škriatkovia tkajú zo slnečných lúčov, vtáčieho štebotu a vône kvetov nezvyčajné stuhly, ktoré potom ukazujú deťom ako v kine. Pasie nejaký drobček husi alebo leží v posteli, je chorý alebo ako tuto Rasele stráži dom a nevie, prečo sa mu zrazu zachcelo zísť na lyžiach z dúhy... Zo samého vrchu — bum! rovno do jazera... Krása!

A keď sa Giedrius spýtal, prečo ich takmer nik nevidí, starý otec vysvetlil: „Pavúky pradá pre nich a šaty z pavučiny sú ako vzduch. Možno aj preto... Ale dobrým deťom sa musia ukázať... Vari ste ich nevideli? A to už ako?“

„Ale ja som ich raz videla...“ ozvala sa Rasele a vzápätí sa zapýrila ani rajské jabĺčko. Pred chvíľou ju vyhrešili, že vyrezala dierky — nos a oči — v starého otcovom klobúku. „Živánika som, pravda, videla! Vo sne,“ dodala, aby neklamala. „Taký strapatý, ešte som ho česala.“

A Giedrius, hoci aj nakreslil plný zošit škriatkov, sa otvorene priznal, že ich jakživ nevidel. Ale ich filmy zavše vídaval, dokonca na vyučovaní.

„To nič,“ sľúbil starý otec, „ešte ich uvidíte. Raz vám ich ukážem.“

Ale na jeseň starý otec zaspal a nezobudil sa. Mama plakala, a Giedriusovi a Rasele sa jednoducho zdalo, že sa ktosi veľmi jemne dotýka strún basy — „din-don-din-don“.

Starého otca pochovali pod brezami za veterného, ale utešeného dňa. Na hrob len padali a padali nežné zlatisté listy.

To rozžialení škriatkovia uvelebení na vetvičkách hádzali mu listy na rozlúčku.

Prel. N. ŠOLTÝSOVÁ

Spisovateľove starosti

DUŠAN DUŠEK

Spisovateľ, ktorému sa práca nedarí, je neposednejší ako vrabec. Chodí po izbe, občas pozrie von oknom, občas pozrie na čistý papier na stole, húta, rozmýšľa, pošuká si malým kladivkom po hlave, dá si ruky do vreciek, či by aspoň tam niečo nenašiel, alebo si môže sadnúť na plot, hompáľať nohami a pozorovať, ako sliepky chodia po dvore, vyzobávajú zo zeme kamienky a hovoria mu: „Ty leňoch, zase nič nerobíš!“ Preto spisovateľ nemá sliepky rád. Poškrabe sa po hlave, zavetrí nosom, odkiaľ vietor fúka, zoskočí z múrika, dá si ruky do vreciek a vytiahne si nohavice až pod pazuchy. Na verande má mačka toľko práce s olizovaním svojich dvoch detí, až sa jej z toho chvost trasie, dva mravce ťahajú po chodníku stonožku a pot sa z nich len leje, okolo ucha mu preletí lastovička, úplne udýchaná z naháňania múch pre svojich päť synov a jednu dcéru, ešte aj komín na streche pracuje a usilovne dymí. Spisovateľ je veľmi zahanbený a červená sa, ale nemôže si pomôcť.

Stará mama, ku ktorej prišiel na dva týždne pracovať, mu povie: „Chod' navštíviť strýca Antona. Ukáže ti zbierku starých pohľadníc, a možno ti niečo príde na um.“

Spisovateľ najprv pokýva hlavou, tam a späť, a potom ide navštíviť strýca Antona.

Strýc Anton však nie je doma. Pracuje: predáva na námestí obrovské hlávky šalátu, ktoré vypestovala teta Sida.

Slnko svieti na zelené listy viniča, objavuje na nich fialové žilky a štekli nešťastného spisovateľa v uchu. Teta Sida miesi cesto a koláče a pošle ho, aby jej zo zadného dvora priniesol narúbané drevo. Spisovateľovi sa to veľmi nepáči, ale potom si povie, že možno v tom dreve nájde chrobáčka, ktorý mu niečo pošepká. No chrobáček má inú prácu: otočí sa spisovateľovi chrbtom a vysekáva dlátom dierku do dreva.

„Stojíš tu a len pozeráš,“ začuje spisovateľ tenký hlasok. „Si náš?“

„Som,“ povie spisovateľ a obzrie sa.

Sotva meter vysoký Palinec, najmilší vnuk

strýca Antona a tety Sidy, stojí v tmavých dverách kôlne a vážne si ho prezera.

„Si vysoký,“ povie mu. „Mám tam malú mačku. Dal som jej mlieko a teraz spí.“

„Spí? Veď je ráno.“

„Má rada klobásky,“ povie Palinec. „Keď som jej povedal, že jej na obed dám polovicu mojej, hneď zaspala.“

„Veď budete mať koláče. Akurát nesiem tvojej starej mame drevo, aby ich mohla upiecť.“

„Tie budeme jesť až poobede. Chceš, aby som ti ukázal mojich zajačikov?“

„Musím najprv odnieť drevo.“

„Dobre,“ povie Palinec. „Kým sa vrátiš, poviem im, že ich prídeš pozrieť.“

V kuchyni nikto nie je. Na sporáku veselo nadskakujú hrnce a mucholapka sa načahuje po muchách. Teta Sida vo vedľajšej izbe zastiela periny. Spisovateľ vysype drevo vedľa sporáka a vráti sa na dvor.

„Tu som, tu som,“ kričí Palinec. „Už ťa čakáme.“

Spisovateľ prejde odchýlenou brádkou do záhrady a zabočí na trávnik pod širokou slivkou. Palinec sedí na zemi a opiera sa o jej kmeň. Okolo neho pobehuje osem malých zajačikov.

„Sadni si,“ povie Palinec.

Šťastne sa usmieva, na tvári mu prebehne lúč svetla, ktorý si našiel medzeru v roztrasenom listí slivky.

„Môžeš ich aj pohladit’.“

Sám sa za jedným načiahne, ľahne si na trávnu, chytí ďalšieho a hladká ich po chrbtoch. „Všetci sú moji bračekovia.“

Spisovateľ rýchlo prikývne. Neskôr s ním Palinec ide do trafiky po noviny. Držia sa za ruky a rozprávajú sa o Brokovi.

„Dva zuby má vyštrbené,“ hovorí Palinec, „lebo neposlúchal starú mamu a rozhrýzal kôstky z marhulí. Na jednej zadnej nohe má zlomený pazúr, iba taký kúsok, ale ja som to aj tak našiel, a na jednom uchu má zas dierku, o ktorej nikto nevie, kde ju vzal. Oči má zelené, pravé trochu viac ako ľavé, a pri ľavej prednej nohe má ukrytú celkom, ale celkom bielu škvrnku, veľkú ako gombík.“ Palinec sa pozrie na spisovateľa, tvár má ako mesiačik, spokojne sa usmieva. Doloží: „Strašne rád sa kŕmi makovými koláčmi.“

„Odkiaľ to všetko vieš?“ povie spisovateľ.

„To je nič,“ povie ticho Palinec. Potom sa spýta: „Aj ty máš pod viečkami obrázky?“

„Aké?“

„Ráno mám vždy bledomodré a večer tmavomodré. Nikdy sa nepomýlim; keď mám bledomodré, viem, že ešte spím, ale o chvíľu sa zobudím, lebo vonku je už slnko. Koníčky!“ Skoro sa vytrhne spisovateľovi z ruky. „Vidíš ich? Tam stoja. Rýchlo! Rýchlo!“

Výska od nadšenia a ťahá spisovateľa na druhú stranu cesty, kde vedľa chodníka stoja dva kone zapriahnuté do voza.

„Vidíš ich?“ povie Palinec. „Koníčky, koníčky moje. Ako sa máte?“ Pritíska si ruku k lícu, kvokne si a zase vstane, obzerá si ich zo všetkých strán.

Oba kone sa na neho pozerajú pokojnými očami a ovievajú sa chvostmi.

„Nebojíš sa ich?“

Spisovateľ sa usmieva pod fúzmi a nad fúzmi: pod fúzmi ústami a nad fúzmi očami. Jeden z koní zaľka.

„Počul si ho?“ vykrikuje Palinec. „Niečo mi povedal. Ako by som sa ho mohol báť? Koníčky moje, majte sa tu dobre a dávajte na seba pozor.“

Spisovateľ, ktorému sa práca nedarí, číta doma noviny. Veľmi je smutný: prečítal iba športovú stranu a ostatné strany sa urazili, že do nich ani nepozrel. Stará mama pred neho položí tanier s polievkou. Spisovateľ v nej párkrát zaloví lyžicou a viac sa jej nedotkne. Hovorí si: pôjdem si pospať a možno sa mi bude niečo pekné snívať, možno uvidím pekné bledomodré obrázky. Bum! Len čo si spomenie na Palinka, príbehne s krikom teta Sida:

„Brok pohrýzol Palinka! Na líci! Utekaj za strýcom Antonom a pomôž mu ho odnieť k lekárovi!“

Spisovateľ vyskočí zo stoličky a vyplaší všetky muchy v kuchyni.

Neskôr mu Palinec hovorí: „Len sme sa tak hrali. Trochu sme sa u Broka v búde vadili, kto má silnejšie zuby. Najprv pohrýzol on mňa a potom ja jeho. Potom zasa on mňa a zasa ja jeho. Povedal som mu, že by som ho mohol ešte silnejšie, a on mi povedal to isté. A tak som ho pohrýzol z celej sily do ucha a on sa, chudáčik, zľakol a pohrýzol ma na líci.“

Lekár povedal, že po injekcii musí Palinec do zajtra ležať. Teda Sida ho na pohovke v kuchyni prikryla dekou a uvarila mu čaj.

„Idem spať,“ povie Palinec a zavrie oči.

„Dobre,“ povie spisovateľ a vráti sa k svojej starej mame.

Chce si tiež pospať. Potom ešte pôjde pozrieť Palinka a v noci by chcel pracovať. Bum! Len čo si spomenie na Palinka, príbehne s krikom teta Sida:

„Palinec sa stratil! Nemôžeme ho nájsť! Už sme prehľadali celý dom! Nebol tu? Poď nám pomôcť!“

Spisovateľ pomáha, pomáha a stále pomáha, až nájde Palinka. Motá sa pri studni, kde stojí Brok pred svojou budú, tváriaci sa, že o ničom nevie. Spisovateľ sa zohne a chce ho pohladať, keď vtom v búde zbadá dve malé biele chodidlá. Palinec teraz už naozaj spí a nezobudí sa, ani keď ho spisovateľ prenáša späť do kuchyne.

Spisovateľ si večer sadne k stolu, na ktorom leží biely papier, dve jabĺčka a ceruzka, pritiahne si stoličku viac pod seba a začne rozmýšľať. Zje jedno jabĺčko, zje druhé jabĺčko a rozmýšľa tak tuho, že ich zje aj so stopkami, mračí sa a mračí, no potom vezme ceruzku a začne písať. Zrazu je spisovateľom, ktorému sa práca darí (aspoň on si to myslí). Veľkými písmenami napíše návrh názov poviedky SPISOVATEĽOVE STAROSTI.

Výlety do podzemia

Tatranské siene

Vysoké Tatry sa dvíhajú ako mohutná skalná hradba, cimburia štítov čnejú do výšav a jednotaj sa núkajú očiam tých, čo sú dolu v dolinách. Odpradávná vábili lovcov, ktorí v Tatrách nachádzali hojnosť zveri inde nevidanej — orly, kamzíky či svište pre vzácnu kožušinu a liečivé sadlo. Ale Tatry lákali aj iných — hľadačov kovov i drahých kameňov. Dodnes vidno na svahu Kriváňa časť zasypanej štólne po zlatokopoch. A práve oni, pytliači a zlatokopi, boli prvými znalcami našich veľhôr. Pri jednej takej pochôdzke za zlatom prišiel istý Gulden zo Spišskej Belej k otvoru na severnom svahu Kobyliho vrchu a svoj nález oznámil. Keby bol do jaskyne vošiel, iste by sa bol prekvapil: na jej stenách v tom čase (začiatok 19. storočia) už boli uhľom načiarané mená — Michael Scholtz, Thomas Mayer, Jacob Haas. Až 5. augusta 1881 sa do nej spustili Július Hus a Johann Britz a presne o rok a deň sa už mohli návštevníci kochať krásou tatranskej jaskynnej siene — Belanskej jaskyne.

Na blízkom i ďalšom okolí sú ešte menšie jaskynky (Suchá jaskyňa, Hučivá diera, Ladový sklep, Alabastrová jaskyňa). Niektoré ľudia poznali dávno — slúžili pytliakom i zveri a neraz v nich zimovali aj medvede.

Ale najväčšia a najkrajšia spomedzi tatranských podzemných siení je Belanská jaskyňa. Vchádza sa do nej umelo prerazeným vchodom cez stenu sivomodrého vápenca, asi 130 metrov nad riečkou Bielou. Umelý tunel vyúsťuje v priepastivý

Krtko-husár

JÁN ŠTIAVNICKÝ

Keď slnko na jar roztopilo ľady a teplé lúče pozbierali do svojich zlatých košíčkov i posledné kvapky vody z cesty, vybral sa krtko pozrieť si svoj chotár. Neprešiel ďaleko, len od hrubého buka po priekopu pri ceste. Tam sa spokojne vyhrieval na slniečku, keď vtom cesta zadunela, zaklopala, a naraz sa v zákrute ukázali husári. Vyšnurovaní sedeli rovno na vysokých koňoch a šable sa im ligotali na slnku ako najčistejšia voda v studničke. Krtko nad toľkou krásou div o oči neprišiel.

„Aj ja budem husárom!“ povedal si nahlas a pre istotu dupol nôžkou o minuloročnú trávu. „Komuže je lepšie ako takému husárovi! Kôň ho odnesie, kam len chce, a ešte sa pritom za ním každý pozrie.“

Krtko-mudrlant dlho nerozmýšľal a hneď sa vybral hľadať koňa. Prešiel celý chotár, aj do lesa zabľúdil, ale koňa nikde nemohol nájsť. Už sa chcel vzdať, keď ho zbadala vrana.

„Smutný je gazda, smutný?“ opýtala sa.

„Smutný,“ prikývol krtko. „Koňa hľadám, a nijakého nemôžem nájsť.“

„A načo ti je kôň? Azda len nechceš pastvisko porať?“

„Uvidíš, tetka, len mi porad,“ neprezradil krtko, že sa chce stať husárom.

„Nuž treba zájsť k rokline!“ poradila vrana. „Tam sa kone i so žriebätami prehánajú.“

Ledva to krtko počul, už tam uháňal, koľko mu len jeho krivé nôžky stačili. Naozaj! V rokline sa prehánali na lanskej tráve kone, ihravé žriebätá poskakovali a kobyly sotva stačili medzi nimi poriadok robiť. Krtko dlho nerozmýšľal, ticho sa preplietol medzi kone, a keď si jeden ľahol, šikovne sa mu vyštveral na chrbát.

„Teraz som už husár!“ vykrikol a poštekľil koňa labkami.

Lenže to krtko nemal robiť! Kôň vyskočil na všetky štyri nohy a rozbehol sa do lesa.

„Hijóóó, tátoš, hijóóó...!“ kričal krtko, len aby ho všetci videli.

Veselo mu bolo, aj by si bol zaspieval, čo sa mu tak husárske remeslo začínalo páčiť. Vtom sa kôň skrútil do húštiny, a kým sa krtko spamätal, hrubý konár ho ostro zmietol z konského chrbta na zem.

„Jój,“ držal si boky krtko a pomaly kráčal ku svojej diere. „Nechcem byť viac husárom.“

Ani ním nikdy už nebol. Naopak, keď videl koňa, zďaleka sa mu vyhol.

priestor pod Objavnou chodbou, ktorou sa z vyše 80-metrovej výšky do jaskyne spustil Hus a Britz.

Belanská jaskyňa nenadchne návštevníka hneď pri prvých krokoch tak ako Domica či Demänovská jaskyňa. Len pomaly začína ukazovať svoje klenoty, no čo krok, to je štedrejšia, bohato sa odpláca tomu, kto zo slnečného dňa zostúpi do jej chladných komnát. Dóm objaviteľov uzatvára kolmá vápencová stena zvaná Parnas, pod ním sa trbliete zelenomodré jazierko, pripomínajúce zelené pleso pri Kežmarskej chate. Vo Vysokom dome sa zoznámime s Levočskou bielou paňou, v Pustej sieni s ponurým Tulákom, a v jazierkach, ak budeme trpezliví, uvidíme dokonca živého tvora s názvom Chappuisi Delachaux. Znie to dosť hrozivo, ale nijaký strach! Je to len malinký mäkkýš, oveľa kratší ako jeho meno, veď meria sotva dva milimetre. Okrem neho žijú v jaskyni pchy a netopiere, veľa z nich tu za tisícročia zložilo svoje kosti. Iných obyvateľov jaskyne nemala a nemá. Stopy po človeku, po jeho sídlach sa tu nikdy nenašli.

Sieňou pagod a Kaktusovým hájom prideme k Zrútenému domu a napokon k najznámejšiemu stalagmitu Belanskej jaskyne — k Pisanskej veži. Istotne ste už videli obrázok známej šikmej veže v talianskom meste Pisa. Videli ho aj krstní otcovia jaskyne, a preto naklonený stalagmit podľa nej pomenovali. V Zbojníckej komore je opäť krásne jazierko, aj v ňom sa prehánajú tie malé mäkkýše. Vo vode ani trávička, ani chrobáček či muška, ba z čoho ozaj tie iskierky života žijú?

Od Zlatého jazierka vedu schody na terasu Dómu Slovenského národného povstania, kde je najvyšší sprístupnený bod jaskyne, o 112 metrov vyššie, ako je vchod.

Belanská jaskyňa je veľmi pekná, aj keď nehýri nádherou ako iné jaskyne. Je však v Tatrách, a to zvyšuje jej hodnotu i príťažlivosť.

V. F.

Andrej a Mikuláš

MIRA JAWORCZAKOVÁ

Ani len vypovedať sa nedá, aké trápenie je s tými chlapcami! Vždy bolo, aj keď som ich ešte mala doma, ale oveľa horšie je, odkedy sú v cudzom meste, na učení.

Odišli a ani sa neohlásia, tri slovička nenapíšu. A veru neraz pani Barbora Koperniková do torunského prístavu chodila, svoje listy ľuďom do rúk vkladala:

„Do Krakova sa plavíte?“

„Do Krakova.“

„Mám tam dvoch synov. Jeden je Andrej, druhý Mikuláš. Prosím vás, zavezte im list odo mňa. Do Jeruzalemského internátu, blízko Akadémie, buďte taký dobrý...“

Jedni súhlasia, iní nie. Pani Barbora preto kladie do dlane mincu. Peniaz robí svoje, a tak sa vezú na plachtenciach spolu so zámorskými ozdobnými tkaninami, korením, sklenenými a striebornými výrobkami aj listy do Krakova.

A chlapci ako chlapci — najprv veľikánska radosť!

„List z domu! Andrej, list z domu!“

„Ukáž! Ja si ho prečítam prvý. Ja som starší.“

Mladší Mikuláš sa podrobuje, ale každú chvíľu nakúka bratovi ponad plece.

„Ako sa majú? Sú všetci zdraví?“

„Zdraví, len Barborka si vyvrtila nohu na schodoch.“

„A Katka?“

„Pozdravuje nás.“

„A o psoch nič?“ vypytuje sa Mikuláš, ale Andrej ho povýšenecky umlčuje:

„O psoch? To je téma pre list!“

Možno, že nie je, no Mikulášovi je blízka, lebo má veľmi rád psov, najmä toho so žltými a čiernymi škvrnami, čo mu vždy jedno ucho visí a druhé stojí. A koniec-koncov nielen o psoch — o všetkom, čo sa robí doma

u mamy, v Torune, by chcel vedieť.

Pani Barbora posielala list za listom, dožaduje sa odpovede. V prístave vyčkáva lode z Krakova.

„Nič ste mi nepriviezli? Nijaký listok od synov? Možno ste im zabudli odovzdať môj list!“

„Nezabudol. Odovzdal som. Obaja sú zdraví.“

„Neviem, neviem!“ nedóveruje pani Barbora. „Mikuláš vždy ľahko nachladol. Ale ak sú zdraví, prečo nepíšu?“

Keby to sami vedeli, prečo sa nemôžu pribrať do písania. Po každom liste od pani Barbory prikazuje Andrej mladšiemu bratovi:

„Musíme odpísať matke. Napíš!“

„Prečo práve ja?“

„Lebo si mladší a máš ma teda poslúchať. Ja tiež napíšem, ale práve teraz nemám čas.“

Andrej nemá čas nikdy, len čo vyjde zo školy, už aj letí do mesta, kde má celé krdle kamarátov. Vlčia sa spolu ulicami, za Krakov chodia na výlety.

Mikuláš má čas, a tak píše. V mysli píše matke dlhočizné listy skoro každý večer...

„...ach, mamička, ako mi je len zle v tomto Krakove, hoci všetci vravia, že je to pekné mesto. Vynikajúce mesto, slávne po celom Poľsku, a predsa si naň nemôžem privyknúť, hoci už bude pomaly pol roka, čo sme sem prišli. Pozerám sa na radničnú vežu a zrazu vidím našu torunskú radnicu so zlatou guľou na špici a s kovovou zástavkou. V krakovských hradbách márne hľadám Lodnú bránu, ktorou sme spolu s otcom, kým ešte žil, vychádzali do prístavu k Visle... Včera sa mi snívalo, že som sa s Bobikom naháňal okolo studne pri radnici a potom sme sa ešte všetci plavili kompou na Bazarov ostrov... ako voľakedy, na výlet. Aj Katka bola, aj Barborka, a vodu sme pili z prameňa... Potom mi bolo celý deň smutno. Andrejovi som o tom nepravil, nemalo by to zmysel...“

O týchto svojich snoch, o listoch v mysli písaných matke sa nezmienil ani Andrejovi, ani nikomu inému.

Andrej sa ustavične vypytoval:

„Napísal si?“

„Ešte nie.“

„No tak piš!“

Nakoniec si teda sadol a vzal do ruky husie brko.

„Ako mi je len zle v tom Krakove...“ nad takým listom sa matka rozplače, po nociach nebude môcť spať od trápenia...

Konečne sa predsa len pani Barbora dočkala zvesti od synov. Čítala úhľadné, ako vždy výrazné Mikulášove písmená:

„...Krakov je pekné mesto a máme sa dobre. Obaja sme zdraví a Andrej si urobil nové čižmy so špicami dohora zahnutými. Nič nám tu nechýba, v internáte sa o nás starajú, jeť nám dávajú dosť. Je tu aj knižnica, na poličkách sú knihy pripevnené železnými reťazami, aby ich nikto nemohol vziať. Usilovne sa učíme a všemožne sa usilujeme, aby sme čo najviac vedeli...“

Pani Barbora si list, slovičko za slovičkom, dva razy prečítala a vzdychla si:

„Aspoň že sú zdraví. Ale že sa im ani trochu necnie za domovom, za rodným mestom...“

Prel. Š. D.

Kto je silnejší

BÁJKA

Raz sa človek vychystal orať. Vzal so sebou aj kocúra, aby chytil poľné myši, ktoré vyorie. Kocúr zabehol do lesa a v lese stretol tigra. Tiger si poobzeral kocúra, pokrútil hlavou a povedal:

„Zdá sa mi, akoby sme boli príbuzní. Len neviem, neviem, bratranček, prečo si taký malý a slabučký?“

„Aj ty by si bol taký malý a slabučký, keby si musel žiť s človekom. Človek má obrovskú silu a tá

Korytnačka

MONGOLSKÁ BÁJKA

Hovorila, že dávno, pradávno sa na mori rozpútala silná búrka a vlna vyhodila na breh korytnačku.

Ťažko bolo korytnačke na pustom brehu. Nevedela, ktorou stranou sa má pobrať, hlad a smäd ju trápili, aj ustala veľmi, lebo nebola zvyknutá chodiť po suchej zemi. Nakoniec prišla k studni, v ktorej žila slepá žaba.

„Odkiaľ prichádzaš?“ spytuje sa žaba.

„Ja žijem v mori, ale strhla sa silná búrka a vlna ma vyhodila na breh. A tak som prišla k tebe.“

„A teraz ideš domov?“

„Áno, ale cesta je ďaleká a ani neviem, ktorým smerom mám ísť. Nemohla by som pobudnúť u teba?“

mi nedovolí, aby som narástol väčší a stal sa mocnejší.“

Tiger sa udivene pozrel na kocúra.

„Poď sa naňho pozrieť. Práve orie.“

Tiger šiel až na pole a prihovoriť sa človeku:

„Počul som, že máš obrovskú silu. Vraj ňou nedovoliš môjmu bratrančekovi kocúrovi, aby narástol väčší a aby sa stal mocnejší. Rád by som sa s tou tvou obrovskou silou zoznámil.“

„Ukázal by som ti ju,“ odvetil človek, „ale som ju zabudol doma.“

„Choď po ňu, počkám ťa tu!“

„Hej, kým ja pôjdem domov, ty zatiaľ zutekáš. Dohodnime sa tak, že ťa uviazem o strom, aby som mal istotu, že ťa tu nájdem.“

Tiger súhlasil. Človek mocne priviazal tigra o strom, šiel domov a vrátil sa s obrovským kyjakom.

„Len sa zoznám s tou mojou silou!“ povedal a začal mlátiť tigra.

Keď sa mu zdalo, že sa tiger už dokonale zoznámil s jeho silou, odviazal ho. Tiger odchádzal krivkajúc, žalostil a vrel si:

„Veru sa už nedivím, že kocúr zostal taký malý a slabučký.“

Prel. J. PROHÁCKA

Žabka rozdelila studňu na tri časti, ukázala na jednu z nich a spýtala sa:

„Tvoje more je väčšie ako toto?“

„Väčšie,“ odpovedá korytnačka.

„A väčšie ako toto?“ spýtala sa žaba a ukázala na dve tretiny studne.

„Moje more sa nedá porovnávať s tvou studňou, lebo nemá hraníc,“ odpovedala korytnačka.

Žaba sa nahnevávala a hovorí:

„Nemôže byť tvoje more väčšie ako moja studňa. Chceš sa mi len posmievať. Choď si teda do toho svojho mora!“

Akože môže malý pochopiť veľkého?

Prel. J. K.

Horúce nábojnice

OLEG ALEXEJEV

Brezové noviny

Už tretí rok sme od otca nedostali nijakú správu. Snívalo sa mi o ňom skoro každú noc. Bol taký istý ako pred vojnou: plecnatý, v saténovej košeli. Čosi hovoril, ale nerozumel som, čo.

V to ráno ma zobudili mužské hlasy. Pri stole sedeli partizáni, pili z hrnčiekov mlieko. Vedľa mliečnika ležal protitankový granát. Partizáni boli mladí, ešte výrastkovia. Len jeden bol starší. Jeho tvár sa mi pozdala známa. A vzápätí som si spomenul. V predvečer vojny prišiel do našej dediny na čiernom aute, ktoré zvnútra zapáchalo benzínom a kožou. Na kabáte mal štyri odznaky, pod pazuchou žltú aktovku. Otec povedal: „Je z redakcie.“

Na lavici ležali na kope čiapky partizánov, pod lavicou bolo žlté vrečko. Pri okne stál akýsi podstavec — na prvý pohľad od guľometu. Serioiga sa ako vždy točil okolo partizánov.

„To je taká zbraň, hej?“

„A ešte aká!“ oživil partizáni.

Serioga nedôverčivo pokrútil hlavou. Matka sediaci bokom sa usmiala. Partizáni pozreli na seba. Nič som nechápal.

„A kto je guľometčík?“ spýtal sa brat.

„Ja,“ veselo povedal najstarší partizán a vstal. „Chceš mi pomáhať? Roboty je dosť.“

„Chcem,“ vážne prikývol brat.

„A akože ťa mám oslovať?“

„Sergej.“

„A ja som Andrej.“

Matka rýchlo upratala stôl a veselý partizán

začal vyťahovať z vrečka podivné veci: úzke a široké kovové pravítka, platničky, mištičky, na stôl položil hrbu šedivého papiera, drevenú škatuľku rozdelenú na priehradky. Nevydržal som a podišiel som k stolu.

Stôl založili popísanými papiermi, začali kresliť a donekonečna opakovali neznáme slová. Potom prišlo skutočné čarovanie: mladučký partizán si sadol k škatuľke a v prstoch sa mu len tak mihali olovené doštičky.

Najstarší partizán sa už pipal so strojom. V izbe začal rozvoniavať strojový olej a farby. Dolu mal stojan pedál, ako nemecký mínomet. Partizán ho silno stlačil.

Bol to naozajstný zázrak — v rukách som držal noviny. Ozajstné noviny. Navrchu bol veľkými písmenami napísaný názov: Národný pomstiteľ. Do očí mi udrel obrázok: po snehovom poli bežia vojaci s hviezdami na prilbách. Prvý je nevysoký protitankový strelec. Tvár má navlas takú ako náš otec. Prečítal som nápis: „Severozápadný front. Útok gardovej pechoty.“ Mená vojakov tam neboli. Nemohol som od fotografie odtrhnúť oči. Hruď mi zovrelo od bolesti. Brat sa pritlačil ku mne. Odrazu stíchol, pozrel na fotografiu, na mňa, na matku. Matka stála polomŕtva... Noviny boli ako list od otca.

„Odkiaľ ste vzali tú fotografiu?“ spýtala sa partizánov matka.

„Je to obrazové spravodajstvo TASSu,“ odvetil jeden z nich. „Priviezli ju zo zázemia lietadlom. Včera v noci. Je celkom čerstvá. Aj tento článok a pieseň. Črty a básne sú naše vlastné.“

„To je ocko?“ pošepky sa spýtal Serioiga.

„Možno, že je to on,“ sklonila matka hlavu.

„A keď je to niekto iný, i tak to srdce potešilo. Naša armáda útočí, bije prekliatych. Možno i otca už skoro uvidíme.“

Tlačiarsky stroj hrmotal, pracoval rýchlo. Hromada novín rástla. Čítal som riadok po riadku: „Nanovo sa stavia mesto Velikije Luki.“

V tom meste som bol. Býval tam môj dedko. Vozili ma k nemu, keď som bol ešte celkom malý. Mesto si pamätám len hmlisto. Bol tam

akýsi obchod so strapatým vypchatým medveďom. Tiekla tam široká rieka, ktosi spieval zvláštnu pieseň: „Nespi, vstávaj, kučeravá...“

Kôpka novín rástla, mladý partizánsky redaktor si rukávom utieral pot, rezko stláčal pedál, ruky mal celé čierne od tlačiarenskej farby.

„Hotovo,“ vydýchol si uľahčene. A vzápätí sa zamračil. „Žiaľ, nemáme viac papiera. Papier je dnes ako zlato...“

Noviny vložil do ukoristeného plecniaka.

„Tak a teraz po dedinách...“ Redaktor kývol rukou smerom ku Kožinu. Podal nám štvoro zostávajúcich novín:

„To je pre vašu dedinu... Rozdajte...“

„Ďakujeme...“ Matka vzala noviny, rozbehla sa k prahu a cestou si zaväzovala šatku.

O chvíľu po letnej ceste zahrkotal voz. Jeden partizán držal na kolenách plecniak s novinami, druhý pevne potahoval opraty.

Redaktor uložil tlačiarenské náradie do vrečka a dlho sa pipal so stojanom.

„A ja som si myslel, že je to naozaj zbraň,“ zamračene povedal Serioiga.

„Veru. Zbraň!“ Redaktor položil ruku na bratovo plece. „Predstav si, kamarát.“

Serioga sa zamyslel, potom odrazu prikývol. Chcel som si znovu pozrieť fotografiu, no nezostali ani jedny noviny. Niet papiera. Po požiari nenájdeš ani čistý zošit. V škole sme písali, na čo sa dalo. Serioiga rád kreslil. Namiesto papiera používal brezovú kôru. Brezová kôra bola biela a pružná.

„Nakreslím noviny,“ povedal odrazu Serioiga. Vybral z tašky ceruzky a brezovú kôru.

Mladý redaktor pozeral na ňu ako na zázrak.

„Že mi to nezišlo na um... Večné noviny... Treba ju len vyvariť, aby sa nekrútila. Ako plaváky na sieť...“

Vzal od Serioiga kúsok brezovej kôry, opäť pripravil stroj a prudko stlačil pedál...

Podarilo sa! Neveril som svojim očiam. Brezové noviny voňali farbou, písmená sa na nich výrazne černeli, kresba bola ostrá, jasná. Pásky na kôre vôbec neprekážali, zdalo sa, akoby to leteli guľky.

Najprv sme lúpali kôru v trojici: redaktor, ja a Serioiga. Potom pribehli chlapani. Narábali kresačkami, nožmi, ostrými trieskami. Hora brezovej kôry rástla... Potom sme ju parili v kotli, vyrovnávali, sušili. Večer opäť začal pracovať tlačiarsky stroj. Zaspali sme, so Seriogom veľmi neskoro. Pod mojím vankúšom ležal drahocenný darček — brezové noviny.

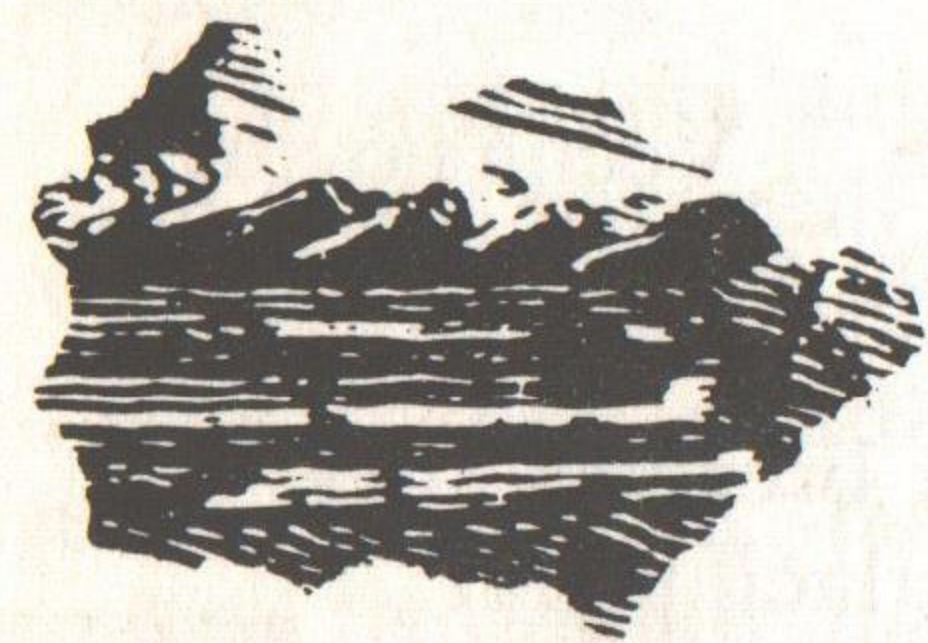
V tú noc sa mi snívalo o otcovi. Bol celkóm taký ako protitankový strelec na obrázku, bežal do útoku s dlhou protitankovou puškou.

Prekladá K. SLOBODNÍKOVÁ

Ilustruje FERDINAND HLOŽNÍK

Literárna súťaž

Keby som sa pošepky spýtala, aké knižky sa najčastejšie čítajú pod lavicou, chlapci by mi možno odvetili Stopy, dievčence Čajka, a chlapci a dievčatá svorne zaiste vernovky. Čítajú sa už storočie, a predsa sú ustavične nové a príťažlivé. Možno práve preto, že ľudia vždy túžia poznať neprebádané, vykonať veľké a záslužné činy. Je v nich to nadšenie, s akým francúzsky spisovateľ Jules Verne, ktorý žil od roku 1828 do r. 1905 (čítaj: žül vern) sledoval pokroky vo vede, technické objavy, zaujímal sa o cudzie krajiny a ponechával rozlet fantázií. A tak ľudia už v roku 1865 mohli čítať:

Hoci cestovatelia spozorovali, že pôsobenie Zeme sa zmenšuje, predsa doteraz ešte nezistili, že by bolo úplne prestalo. Ale toho dňa, asi okolo jedenástej hodiny predpoludním Nicholl pustil z rúk pohár, ktorý nespadol dolu, ale zostal visieť vo vzduchu.

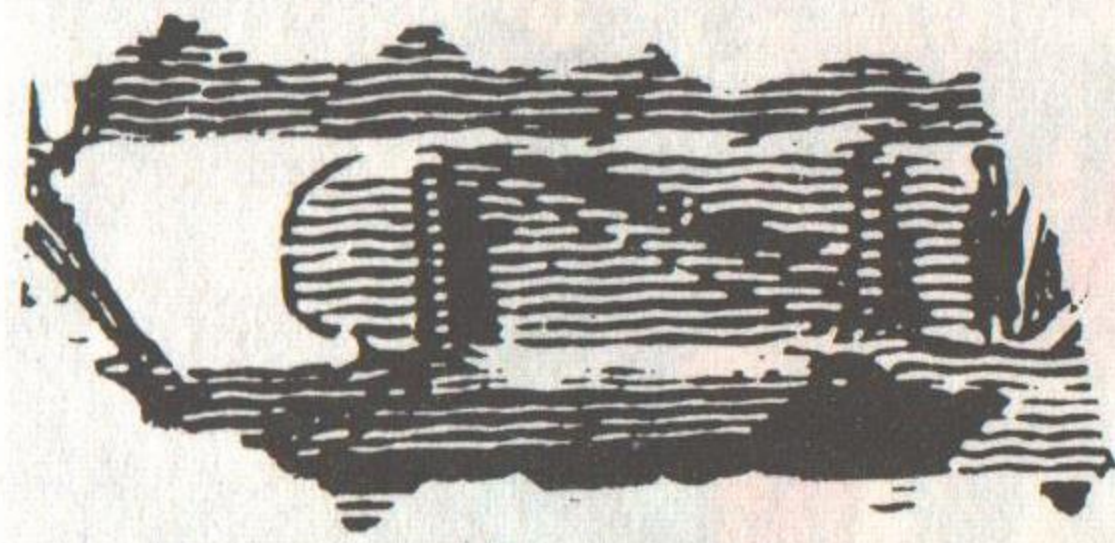
„Ach,“ zvolal Michal Ardan, „aký zaujímavý žart fyziky!“

A tu, lala, rozličné predmety, ako zbrane, fľaše ponechané vo vzduchu, držali sa akoby zázrakom. Aj Diana, ktorú Michal vyzdvihol do výšky, nevedomky predstavila podobný „visiaci div“, aký predstavujú na javiskách varietni eskamotéri. Ostatne, ako sa zdalo, pes ani nezbadal, že sa vznáša vo vzduchu. A taktiež i sami naši traja dobrodružní priatelia, hoci si to vedeli vysvetliť vedecky, predsa boli prekvapení a omráčení, keď pozorovali, že ich telám chýba váha. Bolo im, akoby ich zrazu preniesli do ríše zázrakov. Ruky, ktoré vystreli, vôbec neklesli dolu. Hlava sa im

pohojďovala medzi plecami. Nohy sa už viac nedržali na podlahe strely...

Tú knižku iste poznáš! Vernovi súčasníci nad ňou krútili hlavami ako nad výmyslom, my sme jej naplnenie už zažili. A ak si spomínaš, s akým napätím si sledoval cestu Kolumbiády, napíš meno knihy!

Asi mi dáš za pravdu, že Vernove ideály by sa ťažko boli mohli uskutočniť, nebyť ľudského umu, cieľavedomosti a odvahy. Iba nimi vyzbrojení hrdinovia, čestní a priami muži mohli čeliť všetkým nástrahám a byť prospešní svojmu okoliu. Pamätáš sa?

Podliak nevedel sa už opanovať.

„Prišiel na psa mráz!“ skríkol v záchvate zúrivosti, ktorý v ňom vyvolával pokoj jeho obete. „Dnes som ja kapitánom, ja pánom! Tvoj život, ničomný plavčík, je v mojich rukách!“

„Vezmi si ho!“ odsekol mu mladík chladnokrvne. „Ale vedz, že trest ťa čoskoro neminie!“

„To by si musel byť najprv ty potrestaný!“

„Ja sa smrti nebojím!“ odvetil plavčík.

„Uvidíme!“ zreval Negro. „Spoliehaš sa na pomoc? Ale kto ti môže pomôcť? Veď Alvez a ja sme najmocnejší?! Ty si ozaj blázon! Vari si myslíš, že tvoji druhovia, Tom a tí dvaja černosi, sú ešte tu? Mýliš sa! Predali ich a sú na ceste do Zanzibaru. A budú mať náramné šťastie, ak cestou nepodochnú!“

„Spravodlivosť vždy zvíťazí. Ešte je Herkules na slobode!“

Tento mladý, odvážny muž je iba jedným z mnohých hrdinov Vernových knižiek. Poznáš ho? A spomenieš si aj na ďalších dvoch?

A tí, čo nad odpoveďami ešte váhajú, sa zaiste potešia, ak pripomeniem, že si Vernove najpútavejšie knižky môžu postupne všetky prečítať, lebo vychádzajú v Mladých letách v edícii Knihy Julesa Verna.

Tvoja kamarátka Magda

KOMINÁR

Keď k nám vchádza do dvora,
plače malá Barbora.

Čierne ruky, čierna tvár,
to je ujo kominár.

K tomu ešte štetka,
neboj sa ho, Betka!

Pavel Kovárik,
ZDŠ Kubrá-Trenčín

Milí priatelia!

Tak ako pri literárnej súťaži č. 1, kde správne odpovede zneli: 1. 20 názvov kníh, 2. Jozef Pavlovič a 3. Ludovít Fulla, zaradili sme aj v druhom kole našej literárnej súťaže do zberovania tých súťažiacich, ktorí uhádli, že Klára Jarunková napísala knihu Hrdinský zápisník a Mária Ďuričková Majku Tárajku. Šťastie sa usmialo na týchto desiatich výhercov:

Slniečko

MESAČNÍK PRE DETI

vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: 801 00 Bratislava, Klincová ul. 35/a. Telefón 681-58. Šéfredaktor Ján Turan, výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje PNS. Informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, 805 10 Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

POZDRAV

Vyrúbali jedličku,
spravili z nej papier,
deti naň napísali
pozdrav z Nízkych Tatier.

Písali v ňom
o vysokých horách,
kde prepletá nôžkami
jeleň dvanásťorák.

Igor Bartl a Ivan Novák,
ZDŠ Bratislava

BABIČKA

Išiel som raz, išiel,
babičku som našiel.
Ponáhľaj sa, babička,
prihori mi kašička.

Lubica Straková,
ZDŠ Kubrá-Trenčín

Roman Krajčovič, Trnava; M. Rehořková, Nitra; Julko Hundža, Rožňava; Žiaci II. A. ZDŠ, Nové Zámky; Ján Vacula, Prietrž; Eva Dušalová, Turzovka; Ján Vápeník, Ochotina; Peter Panák, Pusté Úľany; Janka Prišegemová, Liesek; Pavel Rohárik, Banská Bystrica.

Výhercom posielame knihy a všetkých súťažiacich prosíme, aby svoje odpovede posielali na korešpondenčnom lístku.

Dovoľte, aby sme sa predstavili

Sme zápalky.

Naša história sa začala asi pred stopäťdesiatimi rokmi. Sme teda vlastne ešte celkom mladučké, keď uvažíme, ako dlho trvalo, kým nás ľudia vymysleli. Tisíce rokov sa oheň roznečoval tak, že sa trel o seba dva tvrdé predmety. Ešte donedávna sa používali kresadlá, ale to si viete predstaviť... Naše bezprostredné predchodkyne boli napustené bielym fosforom. Stačilo škrtnúť zápalku o látku na obleku, o stôl či podrážku — a už horela. Často sa však vznietili aj samy — a tragédia bola hotová. Okrem toho boli tie naše predchodkyne prudko jedovaté, a tak nie div, že ich výrobu čoskoro zastavili. Roku 1837 objavil viedenský lekárnik Römer bezpečnejšie a dokonalejšie zápalky. Drievka na jednom konci potrel zápalnou hmotou a na druhom konci zmesou lepidla a červeného fosforu, ktorý nie je taký nebezpečný ako biely fosfor. Pred použitím sa drievko prelomilo a zápalná hmota sa trela o červený fosfor. Neskôr ostala na drievku iba zápalná hmota a tretia plocha sa objavila na škatulke. V podobe, ako nás poznáte dnes, nás vynášiel roku 1855 Švéd Lundstrom.

Tak to by už bolo zhruba všetko. No ešte čosi. Viete, že nepatríme do rúk detí. Lebo neopatrne a ľahkomyselne deti už zavinili ne jeden požiar.

Vy nie ste neopatrne?

Ale aj tak — s nami len opatrne.

H. S.

TRIEDNE SLNIECKO

ROČNÍK I. DECEMBER 1973

číslo 4. Zdar! ma

Z DOMOVA

● S MILOŠOM JE ZLE! CELA TRIEDA SMEHO BOLI NAVŠTÍVIť. JE TAK CHORÝ, (VÁŽNE) ŽE KEĎ LEŽI, NEMÔŽE STAť, A KEĎ STOI, NEMÔŽE LEŽAť.

CELOU CESTOU DO ŠKOLY MAL LACU TAKY HLÚPY PACIT, ŽE SI NIEČO ZABUDOL. AŽ V ŠKOLE ZISTIL, ŽE MU CHÝBA TAŠKA.

ZO SVETA

TALIANSKY UČITEL **DONGO LONGO** DEL, ŽIAKOVÍ ZAUCHO. MAL PIELO DOĽKO VYTRIASAČIEK, ŽE OD VĎEDY MENO- VANÝ SA NEODVIAŽI DO KEVNÚť ŽIAKA ANI PRI SEBE OBRANE.

ŽIACKE HLAŠKY

MEDZI ROŽNÝ STATOK PATRÍ EŠTE ČERT

PRAVEKÍ ĽUDIA SASŤAHOVALI Z JASKYN NA ROVINY, ABY IM NEPA- DALI NA HLAVU KAMENE.

NAPOLEONOVÍ VOJACI BEŽALI, AŽ UTEKALI.

VYHLÁŠKA

POZOR! ROVNICU O DVOCH NEZNA'MYCH NAJRÝCHLEJŠIE VY- POČÍTAŠ POMOCOU SVŮJICH ZNÁMYCH. POHOV!

HÁDANKY

Či vznikne, ak si dajú dve jednotky na nosičke boičke? (M)

AKO POMOCOU VODY ZISKAME SVETLO? TAK ŽE UMYJEME OKNO.

DOMÁCA ÚLOHA

VSUŇ DO PODČIARKNUTÝCH SLOV PÍSMENO, ABY TI VZNIKLI NOVÉ SLOVÁ (NAPRIKLAD: LOPTA - LOPATA)

PAN, PLOT, KROK, SLON, HAD.

ČO JE NAJVÄČŠIA DRZOSť?

ROZPRAVAT HOLOHAVĚM VECI, PRÍKLAD: PRI KTORÝCH NA Hlave VLAST DÚPKOM VSTAVADU.

Redaktori: *Miro Pavlovic a Miro Cipric*

RUKOPISY NEVRACIAME!

